

# Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

31e JAARGANG

DONDERDAG 3 JANUARI 1946

No. 1495

## COMMISSIE VAN REDACTIE:

J. F. ten Doesschate; N. J. Polak;  
J. Tinbergen; H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries;  
H. W. Lambers (Redacteur-Secretaris).

Assistent-Redacteur: A. de Wit.

Abonnementsprijs van het blad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p.p. in Nederland f 26.—\* per jaar. Buitenland en koloniën f 28.— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar. Losse nummers 75 cent.

Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het blad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

Adreswijzigingen op te geven aan de administratie.

Administratie: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (IV).  
Telefoon: Redactie 38040, Administratie 38340. Giro 8408.

Aangeteekende stukken aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam (IV.).

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Tel. 69300, toestel 6).

## DEZER DAGEN

drukken wij elkaar de hand en uiten goede wenschen. Er is zeker wel een en ander, dat den burger moed geeft voor 1946, het eerste ongebroken werkjaar, dat ons weer ter beschikking staat. Het inflatiegevaar is officieel geweken. Een waardevolle mededeeling, gezien de devaluatie van den Franschen franc met niet minder dan 60 pCt. van de geldende waarde. De ontwikkeling van het prijspeil in Frankrijk heeft dezen stap onvermijdelijk gemaakt. Daar er in Nederland geen hiermee vergelijkbare ontwikkeling plaats vindt, is de Fransche devaluatie zeker geen voorsteek voor een Nederlandsche.

Om onze rustige ontwikkeling naar het herstel te doen voortduren zal er veel gebonden moeten blijven, ook in 1946. Maar toch neemt de vrijheid op menig gebied hand over hand toe. Daarvan brengt de jaarswisseling meer dan één bewijs.

Wij zullen voortaan vrij zijn, ons stemrecht al dan niet uit te oefenen. De kring van hen, aan wie dat vrije stemrecht ten deel valt, wordt uitgebreid: tal van jongeren, die den dans zijn ontsprongen, zonder intusschen ervan afkeerig te zijn, zullen stem in het kapittel hebben.

Een aantal belangrijke levensmiddelen komt vrij. Als de ware vrijheid aan de wetten, in dit geval de economische, gehoorzaamt, zal het verbruik van die artikelen binnenkort terugloopen, daar de bon, die men toch niet kon laten verlopen, stimuleerend werkte op den kooplust.

Over onze girale saldi zullen wij weer vrij kunnen dispooneeren. Dus zal het publiek vermoedelijk — afgezien van een korten overgangstijd — daarover niet dispooneeren, maar in toenemende mate kasvoorraden op de girale rekeningen laten bijschrijven. De zekerheid, dat men erover kan beschikken, maakt beschikking veelal onnoodig.

Met het beschikken over wat er uit Duitschland beschikbaar komt, zal men geen oogenblik talmen. Nederlands quo'a in de schadevergoedingen, bedragende 3,9 en 5,6 pCt. in de totale aan de geallieerden af te dragen goederen van onderscheiden categorieën, zijn bepaald. Thans dient te worden afgewacht hoeveel de totale afdracht zal zijn.

Aangenaam doet het aan, dat de voortteekenen voor de wereld als geheel gunstig worden geduid. Volgens krantenberichten hebben de drie groote wicelaars, die te Moskou bijeen waren, besloten, dat het werk der Vereenigde Naties optimistisch moet worden begonnen. Derhalve is de conferentie een succes geworden. „Als een wicelaar een andere ziet, glimlacht hij”, zegt een Romeinsch spreekwoord, dat niet optimistisch bedoeld is.

Niet optimistisch kan men zijn over Indië, eigenlijk kan men momenteel heelemaal niets zijn, want we weten niets. Behalve, dat de band wel lossen zal worden tusschen de Rijksdeelen. Des te beter is het snelle en geïmproviseerde herstel van de Moerdijkbrug, als symbool van den wensch om den band tusschen het Noorden en Zuiden van Nederland aan te halen. De manier, waarop de brug is hersteld, kenmerkt de huilige mentaliteit: 't komt er minder op aan hoe het staat, als het maar zit.

## INHOUD:

	Blz.
Uit de practijk van de geldzuivering door Dr. A. Houwink .....	3
Monetaire problemen in Indië II door J. E. Spinosa Cattela .....	5
Het vraagstuk der overheidsschulden, mede in verband met een eventueele annexatie door W. F. Koen ..	6
Het Besluit Zuivering bedrijfsleven door P. L. van der Velden .....	8
Loonpolitiek van overheidswege door Mr. Herman H. Maas .....	11
Een aantekening bij de nota betreffende den toestand van 's Rijks financiën door Prof. Mr. C. W. de Vries	13
Geld- en kapitaalmarkt .....	14
Statistieken	
Voornaamste posten in duizenden guldens van De Nederlandsche Bank .....	15
Voornaams'e posten in miljoenen francs van de Nationale Bank van België .....	15

◆ **Vacatures** ◆

**De Nederlandsche Belegging en Beheer Maatschappij N.V.**

vraagt een

**Drs. in de Economie**

of gelijkwaardige kracht met eenige jaren praktijk-ervaring en belangstelling voor financieele en beleggingsproblemen.

Goede stijl vereischt.

Schriftelijke sollicitaties met uitvoerige inlichtingen aan de Directie, Heerengracht 320, Amsterdam.

**NEDERLANDSCHE STICHTING VOOR PSYCHOTECHNIEK**

vraagt wegens uitbreiding van haar laboratoria te Utrecht en Amsterdam

- a. **ECONOOM (doctorandus)**
- b. **JURIST (bijvak economie)**
- c. **INGENIEURS (Delft)**

als psychotechn. medewerker (proefleider). Candidaten, die daarvoor in aanmerking komen, zullen worden uitgenodigd voor een psychologisch onderzoek te Utrecht door de

**NEDERLANDSCHE STICHTING VOOR PSYCHOTECHNIEK**

Eigenhandig geschreven brieven met volledige inlichtingen, vergezeld van 2 nieuwe pasfoto's (van voren en opzij), te zenden aan Advertentiebureau ALTA te Utrecht vóór 12 Januari, met vermelding in linkerbovenhoek van brief, op foto's en envelop: ESB 3982 resp. a, b of c, met daaronder naam, adres en leeftijd in drukletters.

**Gemeente Handelsinrichtingen te Amsterdam**

(Beheer Zee- en Luchthaven)

VRAAGT VOOR SPOEDIGE INDIENSTTREDING

**een Econoom (Dr. of Drs. ec.)**

Leeftijd bij voorkeur niet ouder dan 35 jaar. Salaris van groep XII (f 3600.— tot f 5475.— met een tijdel. toeslag van 5 pCt.). Brieven vóór 15 Januari 1946 te richten aan den Directeur der Gem. Handelsinrichtingen, Kadijksp. 1, Amsterdam.

◆ **Beschikbare krachten** ◆

**JURIST**

op het punt te promoveeren op handelsrechtelijk gebied. 31 jaar, afkomstig uit ondernemersmilieu, met ervaring in-advocatuur, zoekt werkkring als bedrijfsjurist of directie-secretaris. Uitst. ref. Br. no. 113229 aan BOL-REK, Kon.pl. 1, Amsterdam.

**DE BANK**

HEEFT VESTIGINGEN  
IN ALLE PLAATSEN  
VAN EENIG BELANG  
IN NEDERLAND EN  
CORRESPONDEN-  
TEN OVER DE GE-  
HEELE WERELD

**ROTTERDAMSCHER  
BANKVEREENIGING**

150 KANTOREN IN NEDERLAND

Naaml. Venn.  
**Hollandsche  
Belegging- en  
Beheer-Mij.**

Anno 1930  
Heerengracht 320 - A'dam

Beoordeeling en Beheer van vermogens, pensioen- en spaarfondsen, belegde reserves, effectenportefeuilles ten behoeve van ondernemingen, stichtingen, verenigingen, particulieren.

**Commissarissen:**

Prof. Ir. I. P. de Vooy;  
Drs. J. H. Gispens;  
Mr. J. E. Scholtens.

**Directie:**

Gerlof Verwey;  
Dr. F. Ph. Groeneveld;  
A. C. Leeuwenburgh.

**R. MEES & ZONEN**

Ad 1720

Rotterdam, 's-Gravenhage, Delft, Schiedam  
Vlaardingen, Amsterdam (alleen assurantiën)

BEHANDELING VAN ALLE BANKZAKEN  
BEZORGING VAN ALLE ASSURANTIËN

**Een Vliegtuigindustrie  
kan in de toekomst  
in Nederland  
niet worden gemist**

**KOFFIE**

**VAN NELLE**

**ROTTERDAM**

**THEE**

**Bureau Hendriks & Monster**

Adviseurs voor Bedrijfsorganisatie

Standaardkostprijs - Tarifiëring - Planning

Rokin 9-15, Amsterdam-C. Telefoon 42265

## UIT DE PRACTIJK VAN DE GELD-ZUIVERING.

Na de belangwekkende beschouwingen, die in dit tijdschrift zijn geleverd over de theoretische zijde van de geldzuivering, kan het zijn nut hebben een terugblik te slaan op de wijze, waarop zij is uitgevoerd. Er is bij de jaarswisseling 1945/1946 een punt bereikt, waarop in het tot dusverre gevolgde systeem een zoodanige principiële wijziging is gebracht, door de opheffing van de girale rekening, dat van een afsluiting van een bepaalde periode mag worden gesproken.

De wetgeving op het stuk van de geldzuivering was een typische noodwetgeving, voorzover van wetgeving kan worden gesproken bij een materie, die door Koninklijke Besluiten, Ministerieele Beschikkingen en vergunningen van De Nederlandsche Bank werd geregeld. Zij draagt het stempel van improvisatie. Dit is in overeenstemming met de zienswijze van den Minister van Financiën, die de geldzuivering heeft vergeleken met een veldtocht, waarbij de beslissingen, naar gelang van de ontwikkeling van het gevecht, moeten worden genomen. Zoo is het te verklaren, dat in vier maanden tijds, behalve het Machtigingsbesluit Geldzuivering, dat de noodige bevoegdheden aan den Minister van Financiën gaf, twee principiële Beschikkingen (de Beschikking Geldzuivering en de Beschikking Deblokkeering 1945), ruim twintig Aanvullings-, Uitvoerings- en andere beschikkingen verschenen, benevens drie credietregelingen en vier en veertig Algemeene Vergunningen van De Nederlandsche Bank. Dat één en ander zware eischen aan het apparaat van de banken en de andere schakels in het betalingsverkeer heeft gesteld, ligt voor de hand; en dat dit apparaat op sommige punten niet opgewassen is gebleken tegen den stroom van voorschriften, eveneens. Dit was trouwens voorzien, maar aangezien de zuiveringsoperatie moest doorgaan en zulks met den grootst mogelijken spoed, moesten de zwakheden in het apparaat op den koop toe worden genomen. Het kan eerder verwondering wekken, dat het betalingsverkeer niet geheel is vastgelopen en den banken komt een woord van lof voor haar medewerking toe.

Nadat op grond van het Machtigingsbesluit Geldzuivering eenige beschikkingen waren gepubliceerd, die beoogden ontduiking van de op komst zijnde voorschriften tegen te gaan, verscheen, onder dagteekening van 12 September 1945, de Beschikking Geldzuivering 1945.

De grondslagen waren radicaal: inlevering van al het oude papiergeld en crediteering op geblokkeerde rekening; blokkeering van alle bankrekeningen; beschikbaarstelling van slechts f 10 nieuw geld per hoofd voor bekostiging van levensonderhoud in de inleveringsperiode, voorwaar bepalingen, die den Nederlandschen zin voor perfectie alle eer aandoen. Maar daarmee stond de Nederlandsche economie op 2 October 1945 voor een geblokkeerd betalingsverkeer op een simpele f 90 miljoen aan nieuwe muntbiljetten na, die in de inleveringsperiode in omloop waren gebracht. Men kan zich de beteekenis hiervan het beste realiseeren door te bedenken, dat bij het begin van de bevrijding bijna f 6 milliard aan chartaal geld in omloop was, terwijl het girale geld op een nog hooger bedrag werd geschat.

De sluizen van het betalingsverkeer werden weder geopend door de Beschikking Deblokkeering van 26 September 1945, maar slechts op een kier, die toegang gaf tot twee kanalen, de betalingen in contant geld en de betalingen langs giralen weg. Deze splitsing was geboden door de omstandigheid, dat De Nederlandsche Bank niet over voldoende nieuw papiergeld beschikte, om aan de behoefte van het betalingsverkeer te voldoen. Het was dus een regeling uit opportunistische overwegingen, die echter later een meer principiëelen inslag zou krijgen wegens de tegenwerking van den zwarten handel. De derde weg, betalingen te verrichten met geblokkeerd geld, werd slechts

incidenteel geopend. Later bleek zich hieruit een complex problemen te ontwikkelen, dat ten tijde van de opstelling der Beschikking Deblokkeering niet volledig is overzien. Wij raken hier het bekende artikel 6, dat, geschreven voor afwikkeling van loopende verbintenissen, die op den blokkedag hangende waren, het geheele kapitaalverkeer opving. Dit vraagstuk maakt nog een punt van overleg uit.

De toevoer van het chartale geld vond plaats door middel van de betalingen ten laste van de vrije rekeningen van de Rijks-, Provinciale- en Gemeentecomptabelen; door de betaling van salarissen, loonen, sociale uitkeeringen e.d., interest, dividend en tantième, alsmede door de beschikkingen van f 100 per week door degenen, die een zelfstandig beroep uitoefenen, ten laste van geblokkeerd tegoed; alsmede door beschikkingen van de landelijke liefdadige schikkingen op haar vrije rekeningen. De girale rekeningen werden in eersten aanleg gevoed door de bekende afsplitsing van een giraal gedeelte van de geblokkeerde rekeningen. Voor de eerstgenoemde vrije rekeningen bleek al spoedig een regeling noodig, die werd gegeven in de Beschikking, betreffende de rekeningen van Rijks-, Provinciale- en Gemeentecomptabelen, waarbij werd bepaald in welke geldsoort de overheidsorganen aan hun verbintenissen hadden te voldoen. In principe was de regeling een uitwerking van het reeds genoemde artikel 6.

Moelijkheden ontstonden, doordat het apparaat van den Postcheque- en Girodienst niet de splitsing van geblokkeerde, girale en vrije rekeningen kon uitvoeren. Een speciale Beschikking gaf voor dezen dienst een regeling, die afweek van het algemeen geldende stelsel. Het geblokkeerde gedeelte van elke postrekening werd op één verzamelingrekening geboekt, terwijl het overblijvende op girale rekening werd goedgegeschreven. Dit had tot gevolg, dat contante stortingen bij dezen dienst tot giraal geld werden gemaakt. Ook het overboeken van geblokkeerd tegoed naar de geblokkeerde rekening van een derde bleek niet uitvoerbaar. Dat de Postcheque- en Girodienst open ging voor normaal giraal verkeer en voor het opnemen van constanten met vergunning is echter van beteekenis voor het betalingsverkeer geweest.

Voor den genoemden toevoer van betaalmiddelen moesten de banken kunnen beschikken bij De Nederlandsche Bank, de eenige bron van het nieuwe geld, daar ook de muntbiljetten door haar in omloop werden gebracht. Mitsdien was aan de banken toegestaan voor de betaling van loonen e.d. te beschikken over kasmiddelen naar gelang van de gebleken behoefte. Het verdient verder opmerking, dat haar in beginsel geblokkeerde rekeningen vrij waren voor betalingen, die krachtens de Beschikking Deblokkeering waren toegelaten. Deze bepaling maakte de rekeningen van de banken onderling praktisch tot vrije rekeningen en voorkwam blokkeeringen in de technische tusschenschakels van het betalingsverkeer.

In de Beschikking Deblokkeering komen geen bepalingen voor betreffende het beschikken over geblokkeerd tegoed voor betaling van goederen. Uiteraard was het niet de verwachting, dat de, vooral in den aanvang betrekkelijk langzame, toevoer van chartaal geld en de beperkte voorziening met giraal geld door afsplitsing van het geblokkeerde tegoed ook maar eenigszins voldoende zouden zijn om den goederenomzet te financieren. Een stelsel van algemeene en bijzondere vergunningen van De Nederlandsche Bank zou op dit gebied de gewenschte dispositieruimte moeten verschaffen. Tevens zouden dan langs dezen weg aan particulieren op beperkte schaal gelden moeten worden verschaft voor uitgaven, die niet uit het inkomen konden worden betaald.

Het scheppen van beschikkingsruimte voor betaling van goederen heeft De Nederlandsche Bank hoofdzakelijk geregeld door middel van het verlenen van Algemeene Vergunningen. Bij deze vergunningen is een dankbaar gebruik gemaakt van het apparaat der ondervakgroepen, vakgroepen en bedrijfsgroepen. Hierdoor was het mogelijk

voor een geheele branche in éénmaal een regeling te treffen, die voor alle leden gold en voor alle leden in gelijke mate. Waren deze organisaties niet aanwezig geweest, dan zou de deblokkeering vermoedelijk niet uitvoerbaar zijn gebleken. De deblokkeering op speciale aanvraag, die zoo omvangrijk was, dat zij door sommige bladen voor niet uitvoerbaar werd gehouden, kon door het stelsel der Algemeene Vergunningen worden teruggeschroefd. De speciale aanvragen worden zoowel door de Hoofdbank, de Bijbank, als alle Agentschappen, afgedaan, terwijl aan de Rijkspostspaarbank de bevoegdheid tot deblokkeering voor bedragen op spaarboekjes beneden f 500, was gedelegeerd.

De eerste Algemeene Vergunningen, afgezien van eenige van relatief weinig beteekenis, hadden ten doel de betaling van levensmiddelen weder op gang te brengen. Voor de melkgelden werd aanstonds onderhands een regeling getroffen, die de contante uitbetaling waarborgde. Tegelijkertijd werd de weg geëffend voor de financiering van den invoer en verderen verkoop van meel, en andere grondstoffen voor de levensmiddelenindustrie, van tuinbouwproducten, fruit, bloemen en bloembollen. Dit impliceerde het treffen van een regeling ten behoeve van de veilingen. En zoo vervolgens kwamen allerlei bedrijfstakken aan de beurt; men zie de bonte rij van Algemeene Vergunningen. Naar gelang van de omstandigheden hielden de regelingen een bepaling in, dat de deblokkeering niet totaal was, maar gedeeltelijk, ingevolge het streven, de beschikbaarstelling van betaalmiddelen te beperken.

Technisch werden de Algemeene Vergunningen in den regel aldus ingericht, dat zij verleend werden aan de financieele instellingen, leden van de bedrijfsgroepen Effectenhandel, Handelsbanken, Landbouwcredieten en Spaarbanken, om beschikkingen op geblokkeerde rekeningen toe te staan aan leden van de bedrijfs- of vakgroepen, die van de vergunning gebruik zouden maken. Daarbij golden in het algemeen de volgende voorwaarden:

1. De rekeninghouder, die van de Algemeene Vergunning gebruik wilde maken, moest schriftelijk verklaren, dat hij, boven een bedrag, benodigd voor normaal kasbeheer, niet beschikte over voldoende betaalmiddelen, vrij tegoed of giraal tegoed om het aangevraagde bedrag te betalen;
2. voorzover niet anders was bepaald, mocht over geblokkeerde rekeningen slechts door overschrijving worden beschikt;
3. indien beschikking in betaalmiddelen was toegestaan, moest deze in de eerste plaats geschieden ten laste van girale rekening en eerst wanneer deze rekening was uitgeput, ten laste van geblokkeerde rekening.

Onder de werking van al deze voorzieningen vond een geleidelijke uitbreiding van den chartalen en giralen geldomloop, ten laste van geblokkeerde rekening, plaats. Niet bevredigend bleek echter de verhouding tusschen het girale en chartale geld. Noodzakelijk moest de chartale geldsoort de voorkeur hebben boven de girale, omdat de gebruiksmogelijkheid volstrekt algemeen was, terwijl het girale geld niet zonder vergunning in contant geld kon worden omgezet. Het publiek had neiging het contante geld op te potten, zoodat de omloop van deze geldsoort te wenschen heeft over gelaten. De opheffing van de girale rekening heeft voortdurend een punt van discussie uitgemaakt, zoowel met het oog op het verdringen van het chartale geld, als met het oog op de moeilijkheden, die vele banken ondervonden door het omvangrijke gireeren, ook van kleine bedragen, waarop zij niet altijd waren ingericht. Opgemerkt dient te worden, dat hiermede niets gezegd is ten nadeele van het girale geldverkeer in normale omstandigheden, integendeel; de moeilijkheden sproten voort uit het naast elkaar bestaan van twee geldsoorten, die niet zonder meer onderling verwisselbaar waren, hetgeen in normale omstandigheden niet voorkomt.

Tegen medio November, toen de geldhoeveelheid reeds eenigen omvang had aangenomen, vond een principieele

wijziging van het systeem plaats. De Beschikking Deblokkeering werd in dien zin gewijzigd, dat betaling van loonen, salarissen, sociale uitkeeringen, interest, dividend en tantième en beschikkingen door hen, die een zelfstandig beroep uitoefenen, niet meer ten laste van geblokkeerd tegoed, ongeacht het giraal tegoed konden geschieden, maar eerst moest het giraal tegoed worden aangesproken, voordat ten laste van geblokkeerd tegoed kon worden beschikt.

Begin December werd de credietregeling, die hierna nog besproken zal worden, gewijzigd en tevens werden de uit een oogpunt van vrijmaking van geblokkeerde tegoeden belangrijkste Algemeene Vergunningen door De Nederlandsche Bank ingetrokken.

Beteekenden dit reeds twee stappen in de richting van beperking van den toevoer van geld, de derde stap werd half December gedaan met het algeheel vervallen van het beschikken voor loonen e.d. en over gelden tot f 100 per week door degenen, die een zelfstandig beroep uitoefenen, ten laste van geblokkeerde rekening. In het vervolg zou één en ander geheel uit chartaal geld, vrij of giraal tegoed gefinancierd moeten worden, behoudens uiteraard de gelegenheid individueele deblokkeering aan te vragen bij De Nederlandsche Bank.

Bij de Beschikking Deblokkeering 1945 werden regelen gesteld betreffende tegoeden bij banken; echter niet ten aanzien van de credietgeving en het beschikken over debetrekningen. Het was aan De Nederlandsche Bank voorbehouden voor deze materie, die uit een oogpunt van geldschepping niet onbelangrijk was, regelen te stellen. Dit geschiedde in eersten aanleg bij een Mededeeling van De Nederlandsche Bank aan de Hoofdgroep Banken van 26 December 1945. Het beginsel werd gesteld, dat geen crediet mocht worden verleend of beschikken op een debetrekking toegestaan, zoolang geblokkeerd tegoed aanwezig was, zulks om te voorkomen, dat de credietnemer in een gunstiger positie zou komen te verkeeren, dan iemand, die over geblokkeerd tegoed beschikte. Daarnaast was echter een voorziening noodig om het financieren in debet mogelijk te maken. Hieraan werd de oplossing gegeven, dat in debet zou mogen worden beschikt voor alle betalingen, die ten laste van geblokkeerd tegoed, krachtens de Beschikking Deblokkeering en de daarop gebaseerde uitvoerige maatregelen, waren toegelaten. Bij de technische details van deze regeling zullen wij niet stilstaan.

Nadat de deblokkeering eenigen tijd had gewerkt en, zooals hierboven bij de „drie stappen terug” werd vermeld, het wenschelijk bleek bedacht te zijn op vasthouden van geblokkeerd tegoed, maakte De Nederlandsche Bank een zwenking op het terrein der credietgeving. De moeilijkheid deed zich voor, dat kwantitatief uiterst lastig was uit te maken, hoever de deblokkeering was voortgeschreden. Werd de deblokkeering begin December beperkt door de eenigszins ruwe methode van intrekking van een aantal belangrijke Algemeene Vergunningen, terwijl verder op individueele aanvraag meer beperkt zou worden gedeblokkeerd, dan scheen een correctief daartegenover wenschelijk. Dit correctief werd vastgelegd in de Algemeene Vergunning No. 40 van De Nederlandsche Bank, waarbij aan de banken credietgeving of het beschikken op een debetrekking werd toegestaan, ook terwijl geblokkeerd tegoed aanwezig was. Krachtens deze regeling kan geblokkeerd tegoed worden vastgehouden, terwijl de financiering van bedrijven kan doorgaan, echter in debet. Ter vergemakkelijking van de financiering werd de betaling van facturen wanneer van crediet gebruik wordt gemaakt zonder speciale vergunning toegelaten. De geldcreatie, die door credietneming plaats vindt, is bij financiering van goederentransacties van voorbijgaanden aard, daar de betaling van de geleverde goederen het geld doet terugkeeren. In dit opzicht is er een verschil op te merken met het vrijgeven van geblokkeerd tegoed, waardoor geld in het verkeer zou worden gebracht, waaraan,

bij den omvang, die de geldvoorziening in verhouding tot den goederenstroom had aangenomen, op den duur geen behoefte zou bestaan. De binding van de zwevende koopkracht werd derhalve door den maatregel gediend. De regeling in kwestie was verder wenschelijk uit een oogpunt van bevordering van de omloopsnelheid van het geld. Het was nl. gebleken, dat dikwijls deblokkeering tegen overlegging van facturen werd gevraagd, terwijl een groot bedrag aan vorderingen op debiteuren uitstond. Was dit eenzijdig toe te schrijven aan vertraging door technische oorzaken in het giroverkeer, anderzijds scheen de conclusie niet ongewettigd, dat met het innen van vorderingen geen haast werd gemaakt om deblokkeering te kunnen verkrijgen. De financiering langs den weg van crediet, die een duurderen weg beteekent, bleek geschikt om deze tendentie tegen te werken.

De Beschikking Deblokkeering 1945 houdt, behalve een regeling ter blokkeering van tegoeden bij banken, ook een regeling in ter blokkeering van tegoeden bij diensten, bedrijven en lichamen. Het is niet ongebruikelijk, dat speciaal de hogere functionarissen bij een onderneming daar een rekening houden om gemakkelijker aan contanten te kunnen komen. Gelden worden bij de maatschappij gestort en naar behoefte wordt er weder over gedisponeerd. Daarnaast bestaan talrijke personeelfondsden, waarin vorderingen van het personeel op de maatschappij zijn belichaamd. Het was reeds voor de afkondiging van de Beschikking Geldzuivering gebleken, dat gelden bij de maatschappijen werden gestort in plaats van bij de banken, waarschijnlijk in de veronderstelling, dat de maatschappijen gemakkelijker deblokkeering zouden verkrijgen dan particulieren, zoodat deze hun gelden desverlangd weder bij de maatschappij zouden kunnen opnemen. Vandaar de blokkeering, ook van deze rekeningen. Toen de deblokkeering op gang was gekomen bleek al spoedig, dat ook op deze rekeningen eenige beschikkingsvrijheid diende te worden toegestaan. Dit geschiedde bij de vierde Aanvullingsbeschikking 1945 in dier voege, dat voor bedoelde rekeningen de deblokkeeringsbepalingen zouden gelden, die ook voor de bankrekeningen waren vastgesteld. Teneinde de maatschappijen in staat te stellen verplichtingen, die hieruit ontstonden, na te komen, kregen zij de bevoegdheid over haar bankrekeningen te beschikken op verklaring, dat de te verrichten betalingen waren toegelaten op grond van de ter zake geldende voorschriften, naar gelang bedoelde verplichtingen opkwamen. Hierbij werd echter de beperkende bepaling gemaakt, dat de maatschappijen eerst moesten beschikken over haar vrije en vervolgens over haar girale en geblokkeerde tegoed.

In het bovenstaande zijn slechts de groote lijnen van de uitvoering van de geldzuivering in 1945 aangegeven. Voor de beoordeeling van de vraag, of de operatie in elk opzicht zal slagen, moet nog rekening worden gehouden met factoren op het gebied van de staatsfinanciën, die nog niet zijn uitgewerkt. Maar wel mag worden vastgesteld, dat de inflatoir werkende geldhoeveelheid, door de bezetting ontstaan, is gebonden, zoodat een basis is gelegd voor een betere geldpolitiek. En verder is gebleken, dat de uitvoering kon worden beheerscht en dat het mogelijk is gebleken, maatregelen tot gelding te brengen, die door de ontwikkeling geboden werden geacht. Hiertoe heeft belangrijk bijgedragen de goede wil, waarmede het ongerief van de geldzuivering alom in Nederland werd verdragen.

Dr. A. HOUWINK.

### MONETAIRE PROBLEMEN IN INDIË.

Den 4en December 1945 is door de Nederlandsch-Indische Regeering bekend gemaakt (zie „De Dag”, Nieuwsblad voor de Grote Oost, 1e jaargang No. 12, verschijnend te Makassar) dat, wat de Groote Oost en Borneo betreft, de in omloop zijnde bankbiljetten van De Javasche Bank van alle coupures voor de volle waarde in nieuw gouverne-

mentsgeld gehonoreerd zullen worden. Het tijdstip, waarop deze omwisseling zal kunnen plaats vinden, zal nader bekend gemaakt worden. Daarbij wordt er de aandacht op gevestigd, dat de bankbiljetten van f 5 en f 10 wettig betaalmiddel blijven, terwijl ten aanzien van de hogere coupures, welken reeds eerder de hoedanigheid van wettig betaalmiddel was ontnomen (zie mijn vorig artikel in „E.-S.B.” van 29 November jl.), het publiek de raad wordt gegeven deze bij den Nica-betaalmeester op een, uiteraard geblokkeerde, girorekening te storten.

Deze bekendmaking heeft de bevolking in vele opzichten gerustgesteld. Immers, de niet of weinig economisch onderlegde bevolking dezer gebiedsdeelen zag in den maatregel, waarbij aan de coupures boven f 10 de hoedanigheid van wettig betaalmiddel werd ontnomen, een eersten aanloop tot de waardeloosverklaring dezer biljetten, althans tot een aankondiging, dat zij beneden pari inwisselbaar zouden worden gesteld. Die gedachte had groote onrust gebracht onder het deel der bevolking, dat, hetzij uit loyaliteit jegens het Nederlandsch-Indische gezag, hetzij uit een oogpunt van gemeend eigenbelang, tegen de bevelen der Japanners in, het bankpapier van De Javasche Bank had achtergehouden. Ook begrepen zij niet, waarom de biljetten tot en met f 10 hun wettige betaalkracht behielden, terwijl ten aanzien van de grootere coupures voorshands geen beslissingen werden genomen.

De thans gedane afkondiging, dat deze hogere coupures t.z.t. a pari inwisselbaar worden gesteld, heeft deze ongerustheid voor een groot deel weggenomen. Voor een groot deel, d.w.z. niet geheel en al, want het is voor de eenvoudige bevolking moeilijk in te zien, dat het blokkeeren van de hogere coupures — want hierop komt het ontnemen van de wettige betaalkracht met een omwisseling a pari op een later vast te stellen tijdstip neer — slechts geschied is, omdat terecht gevreesd wordt, dat het in omloop brengen van groote hoeveelheden betaalmiddelen bij de huidige goederenschaarschte onvermijdelijk tot prijsopdrijving en andere inflationistische verschijnselen zou leiden. De inwisseling a pari van de coupures boven f 10 zal dan ook slechts kunnen geschieden, naarmate het geluk de goederenvoorziening weder meer normaal te doen verloop. Dit op zichzelf is geen eenvoudig probleem; men dient nl. in rekening te houden, dat het land na 3½ jaar Japansche bezetting volkomen is „uitgewoond” en dat dus de behoefte aan goederen (speciaal manufacturen) den eersten tijd die der normale jaren belangrijk zal overtreffen, en dat buitendien de aanvoer van overzee, zoowel als het binnenlandsche vervoer daarbij een groote rol speelt.

Het is dus begrijpelijk, dat ter voorkoming van een ongewenschte prijsopdrijving de Regeering den maatregel tot voorloopige blokkeering heeft moeten nemen. De ervaring in Nederland, waar het gezagsapparaat zooveel sterker is dan waar ook in Indië, heeft duidelijk geleerd, dat men met prijsvaststelling van overheidswege alleen, de zwarte markt niet kan beheerschen. En van een goed geregeld distributiestelsel kan in het huidige stadium in Indië ten eenenmale geen sprake zijn.

Maar logischerwijze brengt de blokkeering van de hogere coupures van de bankbiljetten van De Javasche Bank ook bepaalde moeilijkheden met zich. Het kan niet anders, of een dergelijke maatregel dupeert bepaalde personen of groepen. Vele handelaren (vooral Chinezen), die vroeger de rol van opkoper van producten uit het binnenland vervulden, door de Japanners voor een groot deel als zoodanig waren uitgeschakeld, en nu weer hun oude taak ter hand willen nemen, zien zich door den genoemden maatregel voor een groot deel van hun opgepotte koopkracht ontbloot. Om den opkoop weer ter hand te kunnen nemen — hetgeen uit één oogpunt van algemeen economisch belang noodzakelijk is, omdat de voor de reconstructie benodigde deviezen op den duur slechts uit de opbrengst der exportproducten verkregen kunnen worden

— zullen zij dus crediet behoeven, en derhalve zal de Regeering op één of andere wijze tot credietverleening moeten overgaan. Soms betreft het den opkoop van de eigenlijke exportproducten, in andere gevallen ook den opkoop van consumptiegoederen. Zoo zal bijv. crediet noodig zijn voor den opkoop van het rijstoverschot van Celebes, bestemd voor invoer op Borneo, waar dit consumptiegoed dan den uitvoer van de waardevolle rubber mogelijk maakt.

Er wordt hier gesproken van een credietverleening van regeeringswege, omdat het bankwezen nog nergens in Indië functioneert. Het is waarschijnlijk bekend, dat in den oorlogstijd door de vertegenwoordigers der drie in Indië werkende banken (Nederlandsche Handelmaatschappij, Nederl. Ind. Handelsbank en de Escompto Mij.) tezamen met de Nederlandsch-Indische Regeering overgegaan is tot oprichting van de Bank voor Nederlandsch-Indië N.V., met zetel te Paramaribo en kantoor te Brisbane, in welker kapitaal de drie genoemde banken en de Regeering elk voor  $\frac{1}{4}$  deel participeren. In Indië, haar eigenlijk werkterrein, oefent deze nieuwe bank haar bedrijf nog niet uit. Het oogmerk, dat bij de oprichting voorzat, was vnl. concentratie van de weinige beschikbare banktechnische krachten en buitendien gold de overweging dat, vooral den eersten tijd, de concurrentie tusschen de banken onderling vermeden diende te worden. Doch nu de Bank voor Nederlandsch-Indië nog niet werkt en desalniettemin zich langzamerhand een credietbehoefte gaat openbaren, zal de Regeering wel noodgedwongen ook hier de taak van het particuliere bedrijfsleven, zij het dan tijdelijk, moeten overnemen. In deze credietverleening van regeeringswege schuilt echter het gevaar, dat haar bij bepaalde credietverleeningen politieke bijbedoelingen in de schoenen kunnen worden geschoven, hetgeen vooral in de huidige tijden van groote politieke spanningen niet onbedenklijk moet worden geacht.

Voor een deel kan bij deze credietverleening de Algemeene Volkscredietbank, die naar ik meen nog slechts uitsluitend te Makassar en Pontianak heropend is, haar tusschenkomst verleenen, maar niet uit het oog mag worden verloren, dat deze instelling in het algemeen slechts tot het geven van beperkte credieten van een zeer speciaal soort geoutilleerd en in staat is. Tot dusverre werd bij deze instelling uitsluitend het klein landbouwcrediet ondergebracht.

Maar een eventuele credietverleening, van welke zijde ook, brengt mede, dat toch weer geld in omloop wordt gebracht, waartegenover geen goederen beschikbaar kunnen worden gesteld. In sommige gevallen zal het in omloop gebrachte geld binnen betrekkelijk korten tijd weer terugkeeren, d.w.z. zoodra de opgekochte goederen afgeleverd worden en dus de verstrekte leening afgelost kan worden, maar in andere gevallen, met name bij de reconstructiecredieten, waarbij uit het in omloop gebrachte geld kapitaalgoederen zijn aangeschaft, resp. vervaardigd, zal de terugvloeiing uiterst langzaam geschieden. Immers, ook de herbouw van verwoeste perceelen en het weder aan den gang brengen van de kleinere lokale bedrijven, zal een zekere vraag naar crediet doen ontstaan.

Wil men mitsdien voorkomen, dat het in omloop te brengen geld zich op goederen van de zwarte markt vestigt, dan zal het noodzakelijk blijken, dat, naast de credietverleening, een goed werkend opzuigapparaat, hetzij in den vorm van spaarbanken, hetzij door het openen van gewone depositorekeningen bij de één of andere daartoe aan te wijzen instelling, weer in werking komt.

Credietverleening zonder dat gelijktijdig de mogelijkheid tot het sparen van de overtollige koopkracht wordt geboden, moet bij den tegenwoordigen moeilijken goederen-aanvoer tot prijsopdrijving leiden.

Al heeft dus het in den aanvang van dit artikel aangehaalde besluit om de bankbiljetten boven f10 a pari tegen gouvernementsgeld om te wisselen, een

zekere ongerustheid onder de bevolking van Borneo en de Grootte Oost weggenomen, ontkend kan niet worden, dat nog vele maatregelen op economisch en financieel gebied noodig zullen zijn om het geheel lamgeslagen economische leven weer eenigszins aan den gang te brengen en in normaler banen te leiden.  
Makassar, 8 December 1945.

J. E. SPINOSA CATTELA.

### HET VRAAGSTUK DER OVERHEIDS-SCHULDEN, MEDE IN VERBAND MET EEN EVENTUEELE ANNEXATIE.

Zoolang niet vaststaat, hoe en in welke mate annexatie in het voornemen ligt, is het onmogelijk nauwkeurig de draagwijdte hiervan te ramen t. a. v. een oplossing van het vraagstuk van de binnenlandsche en buitenland-sche schuldenlast der Overheid. Het zal in dit verband niet onverschillig kunnen zijn, of annexatie plaats vindt met of zonder inwoners, resp. op kleine schaal geschiedt, dan wel door inlijving van een grooter gebied.

Ook al is echter voorshands het berekenen van de juiste beteekenis onmogelijk, daarom kan het toch van belang zijn een analyse te geven van het ontstaan van deze schulden om daaruit eventueel een billijkheidsgrond voor annexatie af te leiden, alsmede aan te geven, in hoeverre annexatie in principe een bijdrage zou kunnen leveren in de oplossing van het schuldenvraagstuk.

Een summier blik op den staat van schulden, waaronder de Nederlandsche volkshuishouding gebukt gaat, leert ons, dat, hoe hoog ook het bedrag der door Nederland in het buitenland opgenomen credieten moge zijn, dit toch vele malen overtroffen wordt door de naar vóór-oorlogsche maatstaven enorme hoogte, welke de in het binnenland opgenomen bedragen bereikt hebben.

Dit neemt niet weg, dat de gevaren, die ons bedreigen van de zijde dezer buitenlandsche schulden, een veel ernstiger karakter bezitten. Het is voor de volkswelvaart in een land van grooter beteekenis nauwlettend zijn positie betreffende vorderingen en schulden ten opzichte van het buitenland gade te slaan dan zich te verdiepen in het verminderen van den binnenlandschen schuldenlast.

Van het bestaan van vorderingen, resp. schulden tegenover het buitenland, is het afhankelijk met welk bedrag wij ons sociaal product kunnen vermeerderen, resp. moeten verminderen, alvorens te kunnen bepalen, op welk peil wij onze consumptie kunnen instellen. Zooals vanzelf spreekt, is het van het grootste belang er zorg voor te dragen, dat het deel, dat wij uit schuldendienst aan het buitenland moeten afstaan, zoo gering mogelijk is.

Hiermede is niet gezegd, dat wij ons a priori moeten kanten tegen het opnemen van leeningen in het buitenland. Onze houding zal afhangen van het doel, dat wij met het opnemen van leeningen willen bereiken. Het is zeer wel denkbaar, dat het opnemen van gelden in het buitenland een quaestie is van gezond economisch beleid. Voorwaarde is slechts, dat de opgenomen bedragen productief worden aangewend. Ons sociaal product zal meer moeten toenemen dan wij later als tegenprestatie aan het buitenland moeten afstaan.

De oorlogsgebeurtenissen betoekenden op dit gebied een belangrijke ontwikkeling in ons nadeel. De waarde van onze beleggingen in Indië werd ten deele dubieus. Ernstig was de omstandigheid, dat wij gedwongen waren gelden in het buitenland op te nemen. Bedenklijk vooral is, dat deze leeningen, voorzoover opgenomen in oorlogstijd, geen productief doel dienden, terwijl ook de in na-oorlogstijd opgenomen credieten ten deele een noodzakelijke consumptieve besteding vonden.

Voorzoover zij worden aangewend tot herstel van ons productieapparaat, zijn zij weliswaar productief, maar in eerste instantie kunnen zij ons productievermogen

toch niet doen stijgen boven het peil van 1940. Zoo komen wij dus voor het probleem te staan in de naaste toekomst van een verkleind sociaal product een deel te moeten afstaan ter verzorging van den buitenlandschen schulden dienst. Op dit punt een reële verarming dus tengevolge van het oorlogsgebeuren.

Weliswaar behoeft hiernede Nederland nog niet direct over te gaan tot de categorie der debiteurstaten, en vallen mogelijk de buitenlandsche schulden weg te werken door het streven naar compensatie met onze buitenlandsche beleggingen, maar dit laatste is slechts een boekhoudkundige quaestie, de reële verarming zal er niet minder om zijn. Slechts door het opvoeren van den export en het beperken van den import zullen wij onze betalingsbalans in overeenstemming kunnen brengen met onze toegenomen verplichtingen.

Hoewel op zichzelf pijnlijk, zal toch het vraagstuk der binnenlandsche schulden ten slotte van minder belang zijn voor onze volkswelvaart dan de quaestie der buitenlandsche verplichtingen, zij het onder voorbehoud, dat bij de oplossing de weg van den minsten weerstand niet wordt ingeslagen, in casu de weg der inflatie.

Weliswaar valt een binnenlandsche schuldenlast, welke een hoogte van niet minder dan f 25 milliard bereikt heeft, of althans binnenkort zal bereiken, niet zoo maar weg te cijferen, maar zij behoeft geen bron van verdere verarming voor onze door de oorlogsomstandigheden zoozeer geslonken volkswelvaart te vormen. Tegenover de toeneming der staatsschuld staat een gelijke toeneming van de individuele bezittingen aan schuldbekentenissen der Overheid. Evenmin als deze laatste een bron van verrijking voor ons volk beteekent, vormt de keerzijde hiervan, de stijging van den binnenlandschen schuldenlast, een bron van verarming.

Eén en ander impliceert geenszins, dat de enorme vermeerdering der overheidsschuld plaats vond, zonder dat deze volkswelvaart ongunstig werd beïnvloed. Het is deze ongunstige beïnvloeding, die haar stempelt tot *symptoom* van de verarming, welke de oorlog veroorzaakte. Niet elke stijging van den binnenlandschen schuldenlast immers vormt a priori een *symptoom* van verarming. Hiervan is slechts dan sprake, als de tegenwaarde geenerlei bijdrage vormt tot een vermeerdering van nuttigheden, zooals in de afgelopen oorlogsperiode, toen deze gevormd werd door bezettingskosten, schadevergoedingen wegens evacuatie e.d. In plaats van voor onze volkswelvaart positieve prestaties, werd veelal verdere afbraak hiervan gefinancierd.

Slechts indien de thans beschikbare productieve krachten zich in hun ontplooiing geremd zagen door de wijze van afwikkeling van deze schulden — m.a.w. door den maatstaf van omslag over de individuele leden van het Nederlandsche volk — zouden zij een aanleiding vormen voor verdere verarming.

Houdt men het ontstaan van dezen schuldenlast in het oog, dan behoeft men zich over deze afwikkeling niet te groote zorgen te maken. In principe roept de Overheid met de verworven gelden via haar uitgaven een koopkrachtsstroom van gelijken omvang in het leven. Zijn deze uitgaven verricht voor het aan de markt brengen van goederen en diensten, dan zullen deze hun weg naar de afnemers vinden via dezen koopkrachtsstroom, welke aldus gebonden wordt en voor nieuwe productieve doeleinden wederom beschikbaar komt.

Niet steeds echter zullen alle door de Overheid geleverde prestaties tegen kostprijs ter markt worden gebracht. Wel is dit het geval bij sommige overheidsbedrijven als P.T.T., electriciteitsbedrijven etc., maar andere diensten, bijv. de verzorging van onderwijs, veiligheid, culturele ontwikkeling, kunnen onmogelijk op rendementsbasis bewezen worden. Wel komt uit dezen hoofde een koopkrachtsstroom beschikbaar, maar indien men volgens gezonde beginselen te werk gaat, zal deze via de belastingen weer worden afgeroomd.

In wezen is er geen onderscheid tusschen laatstgenoemden koopkrachtsstroom en het thans op den voorgrond tredende verschijnsel der *zwevende koopkracht*. In beide gevallen is nl. sprake van een koopkrachtsstroom, waartegenover geen goederenequivalent ter markt komt. Het enige verschil is dit, dat, in verband met de enorme uitgaven der Overheid voor onproductieve doeleinden in oorlogstijd, het bedrag der zwevende koopkracht een abnormaal hoog percentage uitmaakt van den totalen koopkrachtsstroom.

Trekt men de parallel met den dagelijkschen gang van zaken voldoende ver door, dan zal de Overheid in oorlogstijd een abnormaal hoog percentage van den totalen inkomensstroom via de belastingen aan zich moeten trekken. Van een ondragelijk zwaren last behoeft hierbij a priori geen sprake te zijn. Het goederenequivalent, dat tegenover dezen weg te belasten koopkracht staat, ontbreekt, is voor negatieve doeleinden aangewend. Het totale goederenequivalent — d.w.z. het nationale reële inkomen —, dat tegenover den totalen koopkrachtsstroom — het nationale geldinkomen — staat, is nu eenmaal in oorlogstijd abnormaal klein en dit wordt er niet kleiner om, wanneer de zwevende koopkracht wordt wegbelast. Wel wordt hierdoor het evenwicht benaderd tusschen aangeboden goederen en diensten en beschikbare vrije koopkracht.

Slechts dan, wanneer de Overheid er om één of andere raden voor terugschrikt het volle pond als belasting te heffen, doet zich de noodzaak voor, de zwevende koopkracht door leeningen te binden. Als één dezer redenen zou genoemd kunnen worden, dat de zwevende koopkracht zich niet automatisch naar den fiscus zal begeven, om zich aldaar ter wegbelasting aan te bieden. Een ieder zal trachten de koopkracht, welke hij in handen krijgt, voor zich te reserveeren, hetzij om zich hiernede naar de zwarte markt te begeven, hetzij om deze bij wijze van anticipatie beschikbaar te houden, op te potten dus tot later tijden, wanneer het ter beschikking komende goederenpakket weer ruimer wordt. Een andere omstandigheid, welke zich verzet tegen een volledig aandraaien van de belastingenschroef, komt daar nog bij. Om werkelijk zeker te zijn, dat er geen latente koopkracht boven de markt blijft zweven, zou de koopkracht van elk individu beperkt moeten worden tot het bedrag van het hem toekomstige distributiepakket. Een dergelijke inkomensnivellatie kan niet doelmatig geacht worden tot het leveren van de volle arbeidsprestatie.

Zoo ontstaat een beeld, analoog met de huidige situatie. De Overheid zal, afgezien van inflatie, den weg van den minsten weerstand volgen, welke in het algemeen hierin zal bestaan, dat zij een deel der oorlogsuitgaven uit belastingen zal financieren. In zoverre zal zij er a tempo in geslaagd zijn het probleem van de verdeling der lasten over de individuele leden der gemeenschap op te lossen. Het resterende deel van den koopkrachtsstroom, waartegenover het goederenequivalent eveneens ontbreekt, dus zwevend blijft, zal de Overheid zooveel mogelijk tot zich trekken door het opnemen van al of niet gedwongen leeningen in het binnenland. In zoverre zal zij het vraagstuk van de verdeling der oorlogslasten a.h.w. *verschuiven* tot het moment, waarop de delging van den schuldenlast aan de orde komt. Dan eerst zal uitgemaakt worden, wie het gelag moet betalen.

Het is zeer wel denkbaar, dat — als het eenmaal tot aflossing komt — de belasting, die aan een individueelen Nederlander opgelegd wordt, op dat moment wel degelijk voor hem een offer beteekent in dezen zin, dat een alternatieve bestedingsmogelijkheid voor hem wegvalt. Voor het Nederlandsche volk als geheel echter kan van geen offer sprake zijn, daar het totale beschikbare reële inkomen onder invloed van de schuldendelging, mits doelmatig toegepast, geen verandering ondergaat. Het betreft hier slechts een boekhoudkundige quaestie, actiefzijde en passiefzijde der balans van den Nederlandschen volksrijkdom

worden beide met een gelijk bedrag, nl. dat der binnenlandsche schuld, verminderd.

Zijn dus de middelen tot delging der schulden in principe steeds aanwezig, dit neemt niet weg, dat zich typische moeilijkheden kunnen voordoen — zooals in het bovenstaande reeds signaleerd werd — bij het opsporen van de zwevende koopkracht, vooral als deze zich via de zwarte markt heeft verspreid langs oncontroleerbare wegen. Een complement van de belastingmaatregelen zal dan blijken te zijn de monetaire saneering, welke deze opsporingstaak kan vervullen. In het onderhavige kader is zij slechts van belang in zoverre de aldus gewonnen middelen den schuldenlast kunnen beperken.

Ook al bleek uit het voorafgaande, dat zoowel binnenals buitenlandsche schuldenlast langs normale wegen al te wentelen valt, het zal toch voor den Nederlandschen volksrijkdom van het grootste belang zijn, dat de daarmee samenhangende verarming zooveel mogelijk wordt beperkt. Zonder de aangegeven wegen tot oplossing van het schuldenvraagstuk te verlaten, zal nagegaan moeten worden, in hoeverre annexatie in dit opzicht een bijdrage kan leveren.

De dienst der buitenlandsche schulden eischte, zooals werd opgemerkt, het inslaan van 2 wegen, nl. enerzijds beperking van den invoer, anderzijds opvoering van den uitvoer. Wordt aan zekere voorwaarden voldaan, dan kan annexatie in beide opzichten de nadeelige gevolgen beperken. Door aanvulling van den rijkdom van eigen bodem kan het gemis van wegvallenden import zoo klein mogelijk gemaakt worden, terwijl onze eigen exportkracht met nieuwe bronnen zooveel mogelijk kan worden versterkt.

Het is duidelijk, dat niet elke gebiedsuitbreiding zonder meer deze gevolgen met zich zal brengen. Wil dit het geval zijn, dan zal het betrokken gebied een onmiddellijk *surplus* moeten opleveren in tweeledigen zin, enerzijds goederen, geschikt ter aanvulling van onze voorziening in eigen behoeften, anderzijds goederen, die elders willige afzetmogelijkheden ontmoeten. Een verarmd land als Duitschland, waar evenals bij ons een groote achterstand in vernieuwingen van het productieapparaat — nog afgezien van directe oorlogsschade — te constateeren zal zijn, zal aan deze voorwaarden niet zoo gemakkelijk voldoen.

In het bijzonder zal erop gelet moeten worden, dat genoemd resultaat der annexatie op korten termijn bereikt kan worden. Zouden hiertoe nieuwe investeringen noodig zijn tot een grooter bedrag dan de onmiddellijke te verwachten baten, dan zou annexatie voorshands een blok aan het been zijn bij eigen wederopbouw. Juist de groote kapitaalbehoeften in eigen land zullen een dergelijke annexatie niet toestaan. In geval van aanhechting van een naar verhouding van eigen oppervlakte relatief groot gebied zouden deze gevaren mogelijk niet denkbeeldig blijken te zijn. In aanmerking zullen vooral komen gebieden met een rijken delfstoffenvoorraad, met name rijk aan kolenmijnen, terwijl voorts intactgebleven industrie-centra en welvarende landbouwgebieden, voorzover aanwezig, dienstig zullen kunnen zijn.

Wat betreft den binnenlandschen schuldendienst, ook hier zou annexatie in verschillende opzichten dienstig kunnen zijn. Mits het betrokken gebied aan bovenvermelde voorwaarden voldoet, zal een algemeen voordeel zijn, dat tegenover eenzelfde schuldendienst een ruimer goederenequivalent komt te staan. In zoverre dit voor directen verkoop vatbaar is, zal uit de opbrengst het bedrag der schulden verminderd kunnen worden. Blijven inwoners geheel of ten deele aanwezig, dan kan de druk verlicht worden doordat eenzelfde bedrag over een grooter aantal personen, mits voldoende draagkrachtig, valt om te slaan. Juist deze draagkracht valt te betwijfelen. Het is zeer de vraag, of de productieve leeftijdsgroepen wel voldoende vertegenwoordigd zullen zijn bij de aanwezige bevolking, terwijl ook het gevaar niet denkbeeldig is, dat de e niet

zijn volle medewerking en arbeidsinspanning zal leveren; waar toch de opbrengst daarvan in eerste instantie, wil annexatie ons voordeel opleveren, aan Nederland ten goede dient te komen. De laatste overwegingen zouden pleiten voor gebiedsuitbreiding eerst na verwijdering van het in het kader van het bovenstaande onbruikbare deel der bevolking. Hiermede zou tevens een zekere aanvulling verkregen zijn voor onze woningvoorraad. Aangezien toch niet te groote gebieden in aanmerking kunnen komen, wil men een directe vermeerdering van productieve prestaties bereiken, zal een dergelijke verwijdering niet op te groote bezwaren behoeven te stuiten.

Wat den koopkrachtsstroom betreft, de e verliest in zoverre er een grooter goederenequivalent uit hooft van gebiedsuitbreiding tegenover komt te staan, naar evenredigheid haar zwevend karakter. Het uit deze zwevende koopkracht voortvloeiende latente inflatiegevaar wordt hiermede verminderd. Naar rato zal het mogelijk worden de belastingen te verlagen.

Gebruikt men de middelen, verkregen uit verkoop van door annexatie verworven eigendommen niet voor schuld-delging, maar worden deze gesteriliseerd, dan is tenslotte een belangrijk wapen in dienst der monetaire saneering toegevoegd aan ons monetairpolitieke arsenaal.

Dr. W. F. KOEN.

## HET BESLUIT ZUIVERING BEDRIJFSLEVEN.

### Inleiding.

In het Staatsblad No. P 160 is afgekondigd het Besluit van 3 September 1945, houdende vaststelling van het Besluit zuivering bedrijfsleven. Krachtens dit besluit is ingesteld een Centrale Zuiveringsraad<sup>1)</sup> en zijn, of worden op korten termijn, Zuiveringsraden ingesteld voor de verschillende „functioneel en regionaal te bepalen deelen” van het bedrijfsleven.

Deze zuiveringsraden — op de bijzonderheden van de bedeelde colleges en hun onderlinge verhouding zal in het onderstaande nog uitvoerig worden ingegaan — kunnen personen, die in een leidende functie in een onderneming gedurende de vijandelijkheden in of tijdens de vijandelijke bezetting van het Rijk in Europa onvaderlandsche handelingen hebben gepleegd, ontzetten uit het recht een leidende functie uit te oefenen:

- a. in de bedoelde onderneming;
- b. in eenige onderneming in één of meer door de zuiveringsraden of den centralen zuiveringsraad aan te wijzen takken van bedrijf;
- c. in eenige onderneming in welken tak van bedrijf ook.

Dit besluit voegt dus een nieuw stuk toe aan het mozaiek van maatregelen, die voor en na de bevrijding zijn genomen tot bestraffing van hen, die gedurende de vijandelijkheden of de bezetting in bepaalde opzichten en défaut zijn geweest. Het is dan ook niet te verwonderen, dat het Besluit zuivering bedrijfsleven op verschillende punten andere zuiveringsmaatregelen raakt. Het sterkst is dit het geval ten opzichte van het Tribunaalbesluit, en wel zoodanig, dat althans een interne regeling van de verhouding tusschen de krachtens beide besluiten ingestelde colleges noodzakelijk is.

### Het Besluit zuivering bedrijfsleven en het Tribunaalbesluit.

Het Tribunaalbesluit omvat meer dan het Besluit zuivering bedrijfsleven, maakt geen enkele beperking ten aanzien van de hoedanigheid, waarin de gewraakte handelingen werden verricht, en opent de mogelijkheid drie bijzondere maatregelen op te leggen, nl. 1e. interneering,

<sup>1)</sup> Zie „Nederlandsche Staatscourant”, d.d. 26 October jl., tot voorzitter is benoemd: Mr. Dr. J. Donner, oud-Minister van Justitie en Raadsheer in den Hoogen Raad; tot secretaris: Mr. J. B. W. P. Kickert, raadsheer-plaatsvervanger in het bijzonder gerechtshof te 's-Gravenhage. Het secretariaat is gevestigd te 's-Gravenhage, Surinamestraat 3, tel. 180290.



2e. ontzetting uit bepaald rechten en 3e. verbeurdverklaring van vermogen. Het Besluit zuivering bedrijfsleven kent, zooals wij boven reeds zagen, slechts één maatregel uit de tweede in het Tribunaalbesluit genoemde groep van straffen, n.l. de ontzetting uit een bepaald recht op grond van handelingen, uitsluitend in de hoedanigheid van leidende functionaris eener onderneming gepleegd. De zuiveringsraden nemen hierdoor dus een gedeelte van de taak van de Tribunalen (en Bijzondere Gerechtshoven) over.

Men had zich de zuiveringsraden kunnen voorstellen als adviescommissies van de Tribunalen en Bijzondere Gerechtshoven voor de collaboratiedelicten. Men heeft echter aan de zuiveringsraden een veel wijdere taak opgedragen. Ten aanzien van opsporing en onderzoek zijn aan genoemde raden ruime bevoegdheden verstrekt, niet zoozeer direct, maar vooral doordat haar alle hulp en bijstand van de voor deze taken in het algemeen aangewezen autoriteiten is verzekerd. Haar bevoegdheid met betrekking tot de berechting is echter beperkt en gaat in feite niet verder dan de zuivering in engen zin, dat wil zeggen de verwijdering (uit leidende functies in onderneming, bedrijfstak(ken) of bedrijfsleven) van bepaalde elementen, gedurende een maximumtijd van tien jaar.

Afgezien van het feit, dat er o.i. geen afdoende voorzieningen zijn getroffen, waardoor controle kan worden uitgeoefend op de naleving der hovenbedoelde ontzetting, zou het zeer onbevredigend zijn, indien de berechting der economische delicten hiermede geëindigd zou zijn. Het schijnt dan ook in de bedoeling te liggen, dat, indien de ernst van de delicten dit vereischt, deze in tweeden aanleg door de Tribunalen of Bijzondere Gerechtshoven in behandeling zullen worden genomen, waarbij dan alsnog kan worden overgegaan tot int'rnering, ontzegging van andere rechten of verbeurdverklaring van vermogen. In ieder geval worden volgens de bepalingen van het Besluit zuivering bedrijfsleven de processtukken aan het Tribunaal of aan den procureur-fiscaal van het Bijzonder Gerechtshof doorgegeven, hetzij op verzoek, hetzij indien tot ontzetting uit meer genoemd recht wordt beslist. Door deze voorbehandeling, waarbij dus een zekere schifting naar den ernst der gevallen plaats heeft, worden Tribunalen en Bijzondere Gerechtshoven van een aanzienlijk deel van hun taak ontlast. Een verdere verlichting van werk zou men deze colleges verschaffen door de zuiveringsraden op te dragen alle financiële gegevens over delinquenten onvervuld aan het Ministerie van Financiën door te geven, omdat dan gerechtelijke verbeurdverklaring van vermogen achterwege kan blijven.

Ook bij de opsporing is samenwerking met de Fiscale Recherche wellicht mogelijk.

#### *Geen volledige en afdoende maatregel.*

Met het Besluit zuivering bedrijfsleven en de samenwerking, die, naar wij aannemen, tusschen de zuiveringsraden voor het bedrijfsleven enerzijds en de Tribunalen en Bijzondere Gerechtshoven anderzijds tot stand zal komen, zijn er waarborgen geschapen, dat het bedrijfsleven in zijn leidinggevende functies van onwaardige elementen wordt gezuiverd. Daarmede is echter het rechtsgevoel nog niet ten volle bevredigd. Dit vereischt ook rechtsherstel. Niet voldoende is, dat de leiding der ondernemingen wordt gezuiverd en dat de collaborateurs hun onoirbaar verkregen winsten zien verbeurd verklaard. Noodig is ook, dat de materiele voorsprong, die bepaalde ondernemingen door collaboratie hebben verkregen op andere, die een principieele leiding hadden, ongedaan wordt gemaakt.

Indien ondernemingen door collaboratie hun bedrijfs-outillage hebben kunnen verbeteren, belangrijke voorraden aan grond- en hulpstoffen hebben kunnen aanleggen dan wel daardoor hun geschoolde arbeidskrachten hebben kunnen behouden, dan dienen deze voordeelen zoo moge-

lijk aan bedrijfsgenooten te worden toegewezen. Zoolang voorts de bezetting van het bedrijfsleven onder de capaciteit blijft, is het ook mogelijk ondernemingen, die een onzuivere leiding hebben gehad en daarvan ook als onderneming hebben geprofiteerd, bij andere ondernemingen uit den bedrijfstak achter te stellen bij energie- en grondstoftoewijzingen en het verlenen van toestemming tot het aannemen van personeel.

Wanneer het ontnemen van productie-technische voordeelen ten behoeve van bedrijfsgenooten, resp. het achterstellen, niet mogelijk, resp. ongewenscht is, dan moet het herstel van de vroegere verhouding langs financieelen weg gebeuren.

In het voorgaande werd reeds opgemerkt, dat afdoende voorzieningen ontbreken met betrekking tot de naleving van de door de zuiveringsraden opgelegde maatregelen. Het is duidelijk, dat zulk een controle noodzakelijk is. Volgens het Besluit moet weliswaar van voorloopige en definitieve ontzetting mededeeling worden gedaan aan den Raad voor het Rechtsherstel en den Officier van Justitie bij de Arrondissementsrechtbank. Indien het de bedoeling is deze instanties met de controle te belasten, dan komt ons de Raad voor het Rechtsherstel als het meest geschikt daartoe voor. Naar onze meening overigens gaat de ontzegging van het recht een leidende functie te bekleeden niet ver genoeg. Het gevaar is niet denkbeeldig, dat de veroordeelde in een naar buiten ondergeschikt lijkende positie de zaken op den ouden voet voortzet. Wil men dergelijke ontduikingen voorkomen, dan moet het verbod worden opgelegd op eenigerlei wijze gedurende zekeren tijd in een onderneming werkzaam te zijn, in analogie met het Zuiveringsbesluit voor ambtenaren. Het Besluit gaat evenwel niet zoover, hoewel o.i. de zuiveringsraden in deze richting nog wel iets kunnen bereiken, daar artikel 3 van het Besluit bepaalt, dat de zuiveringsraden aanwijzen, welke functies als leidend zijn aan te merken.

#### *In welke gevallen kan ontzetting plaats vinden?*

Het Besluit onderscheidt drie gevallen. Ontzetting kan plaats vinden van hem, die opzettelijk of door schuld in een leidende functie in een onderneming:

- a. den vijand hulp heeft verleend;
- b. den Staat tegenover den vijand heeft benadeeld;
- c. dan wel met gebruikmaking van rechtstreekschen of middelijken vijandelijken invloed een Nederlandsch elang heeft geschaad.

Geen ontzetting heeft evenwel plaats, indien hij een dergelijk feit heeft begaan uit noodzaak of met het oogmerk en in de redelijke veronderstelling daardoor uiteindelijk het Nederlandsche belang te dienen.

De rijk gevarieerde casuïstiek, die de praktijk biedt, zal het niet eenvoudig maken te beoordeelen, in welke gevallen nu sprake is geweest van collaboratie en in welke gevallen beroep op noodzaak gegrond is, dan wel aangenomen mag worden, dat de behartiging van een Nederlandsch belang werd beoogd. Veelal zal het noodig zijn de algemeene omstandigheden, waarin het ten laste gelegde werd gepleegd, te reconstrueeren. Of dit steeds mogelijk zal zijn, moet worden betwijfeld, vooral waar de noodzakelijke subjectieve zienswijze het historische beeld bepaalt. Zoodra men niet naar de daad of het effect van de daad beoordeelt, maar naar de motieven, wordt het zelfs mogelijk, dat in bepaalde gevallen vrijwilligheid bij de genoemde feiten geen grond voor veroordeeling oplevert.

In dit opzicht is het Besluit aanzienlijk soepeler dan de Fransche ordonnantie op de Economische Collaboratie. Deze stelt strafbaar economische betrekkingen, welke zijn onderhouden tusschen Fransche onderdanen, vereenigingen, egenschappen, filialen of inrichtingen, die hun zetel in Frankrijk hebben en vijanden of vertegenwoordigers eener vijandelijke mogendheid. Van dit verbod zijn uitgezonderd: het verzenden en ontvangen van correspondentie en pakketten door krijgsgevangenen of gedepor-

teerden; de economische betrekkingen, die noodig zijn voor het levensonderhoud van Fransche onderdanen; de betrekkingen tusschen Fransche producenten (mits zij het karakter van detailverkoop hebben) of kleinhandlaren enerzijds en vijanden verblijvend op Fransch grondgebied anderzijds<sup>2)</sup>.

Deze regeling biedt boven het Nederlandsche besluit het voordeel van uniformiteit bij de vervolging van collaboratie. De zorg daarvoor is in het Nederlandsche systeem niet bij de wetgeving, maar bij de uitvoerende organen van de zuivering gelegd.

#### *De organen tot zuivering van het bedrijfsleven.*

In het voorgaande zijn terloops reeds de organen tot zuivering van het bedrijfsleven genoemd. In nader te bepalen plaatsen zullen dus zuiveringsraden worden ingesteld, waarbij de functioneële indeeling van het bedrijfsleven wordt gevolgd. Uit de zuiveringsraden, die inmiddels reeds zijn ingesteld, blijkt, dat men niet voor elk belangrijk bedrijfstak een afzonderlijken zuiveringsraad in het leven roept. Zoo zijn bijv. onder de jurisdictie van éénzelfden zuiveringsraad geplaatst de chemische industrie, de aardolie-industrie en de tabakverwerkende industrie.

Elke zuiveringsraad is samengesteld uit een voorzitter, één of meer plaatsvervangende voorzitters, benevens een aantal leden en plaatsvervangende leden. Hiertoe kunnen alleen worden benoemd Nederlandsche onderdanen; zij moeten ingezetenen van het Koninkrijk zijn en den vollen ouderdom van 25 jaar hebben bereikt. De voorzitter en zijn plaatsvervangers, alsmede de secretarissen moeten een doctorale studie in de rechten hebben voltooid. Deze eischen gelden ook voor de leden van den Centralen Zuiveringsraad.

Voor de behandeling van een zaak door een zuiveringsraad kiest de voorzitter of een door hem aangewezen plaatsvervanger twee leden of plaatsvervangende leden. De zuiveringsraden beraadslagen en beslissen nl. met een voorzitter en twee leden. Ter waarborging van de objectiviteit is bepaald, dat de voorzitter of plaatsvervangend voorzitter, die bij de zuiveringsraden en den Centralen Zuiveringsraad van de zaak kennis neemt, geen functie mag bekleeden in den tak van bedrijf, waartoe de onderneming behoort, waarin de ten laste gelegde feiten zijn gepleegd.

De uitspraak van een zuiveringsraad is niet van kracht dan nadat zij is bekrachtigd door den centralen zuiveringsraad. De laatste is samengesteld uit een voorzitter en een aantal leden en plaatsvervangende leden, gerecruteerd uit de rechterlijke macht, het bedrijfsleven en de illegaliteit. De centrale zuiveringsraad beslist met een voorzitter en vier leden. Niemand kan tegelijkertijd zitting hebben in een zuiveringsraad en in den centralen zuiveringsraad.

#### *De procedure bij de zuiveringsraden.*

De zuiveringsraden stellen een onderzoek in, hetzij op aangifte, hetzij eigener beweging, hetzij op aanwijzing van één der ministers. Ieder is tot aangifte bevoegd. Openbare colleges en ambtenaren zijn tot onverwijde aangifte verplicht. De aangifte wordt mondeling of schriftelijk gedaan aan een zuiveringsraad of aan den centralen zuiveringsraad. De voorzitter van den laatste kan aanwijzingen geven teneinde te verzekeren, dat een zaak door den meest daarvoor in aanmerking komende zuiveringsraad wordt behandeld. Hij kan ook gelasten, dat een bepaalde zaak door twee of meer zuiveringsraden gezamenlijk wordt behandeld. In dat geval wijst hij uit de betreffende zuiveringsraden voorzitter en leden aan, die met de behandeling en beslissing van de zaak worden belast.

De zuiveringsraden hebben zeer ruime bevoegdheden, wat het onderzoek betreft. Zij kunnen getuigen en deskundigen hooren en zoonodig doen voorgeleiden. Zij

kunnen van alle processtukken, welke bij eenig Nederlandsch gerecht of openbaar ministerie, bij een Tribunaal dan wel bij een anderen zuiveringsraad berusten, kennisnemen. Zij kunnen aan de politie een onderzoek opdragen, de hulp inroepen van de openbare burgerlijke en gewapende macht, elk voorwerp in beslag nemen, dat kan dienen de waarheid aan den dag te brengen en huiszoeking doen.

Daartegenover wordt aan beschuldigten alle gelegenheid tot verweer gegeven. Beschuldigde moet worden gehoord, althans behoorlijk opgeroepen. In den oproep moet worden aangeduid de gedraging of gedragingen, terzake waarvan hij zich moet verantwoorden. De op die gedragingen betrekking hebbende stukken worden hem of zijn gemachtigde ter inzage verstrekt. Verder kan de beschuldigde een schriftelijk verweer inzenden en ter zitting verschijnen. Tenslotte is hij bevoegd, zich ter zitting te doen bijstaan door een raadsman en getuigen, en deskundigen mede te brengen.

De zuiveringsraad kan terstond na sluiting van het onderzoek mondeling uitspraak doen of schriftelijk binnen 14 dagen daarna. Hangende het onderzoek kan de beschuldigde voorloopig uit zijn recht tot vervulling van een leidende functie worden ontzet, indien er ernstige aanwijzingen zijn van een gedraging, die ontzetting wettigt. Hoewel het Besluit zulks niet met zooveel woorden voorschrijft, mag men aannemen, dat de uitspraak van een zuiveringsraad tot ontzetting — in afwachting van de bekrachtiging door den centralen zuiveringsraad — altijd met een zoodanige schorsing van den beschuldigde uit zijn functie gepaard gaat.

#### *De behandeling door den centralen zuiveringsraad.*

Na de uitspraak van een zuiveringsraad beslist de centrale zuiveringsraad zoo spoedig mogelijk over de verleening van bekrachtiging. Hij slaat daarbij uitsluitend acht op de processtukken; de beschuldigde kan echter een bezwaarschrift tegen de uitspraak bij den raad indienen, terwijl de centrale zuiveringsraad schriftelijk inlichtingen kan inwinnen bij den zuiveringsraad. De bekrachtiging wordt geweigerd, indien naar het oordeel van den centralen zuiveringsraad het onderzoek niet deugdelijk is geweest of om een andere reden niet in stand kan blijven. In dat geval wordt de zaak opnieuw aan den zuiveringsraad in behandeling gegeven of geeft de centrale zuiveringsraad zelf uitspraak. Wordt tot het eerste besloten, dan nemen aan de nieuwe behandeling geen personen deel, die bij de oorspronkelijke behandeling aan het onderzoek of de uitspraak hebben meegewerkt. Het onderzoek, dat de centrale zuiveringsraad ter bekrachtiging van de nieuwe uitspraak instelt, geschiedt echter zooveel mogelijk door de leden, die dit de eerste maal hebben gedaan.

Een door den centralen zuiveringsraad bekrachtigde of gegeven uitspraak strekkende tot ontzetting van meergenoemd recht, wordt gepubliceerd in de Nederlandsche Staatscourant. Op verzoek van den beschuldigde wordt aldus ook de uitspraak bekend gemaakt, waarbij de ontzetting achterwege blijft.

Tenslotte heeft de centrale zuiveringsraad nog tot taak te oordeelen over seponering van zaken door een zuiveringsraad. Wordt een daartoe strekkend besluit bekrachtigd of heeft een minister tot staking van de behandeling bevolen, dan moet hiervan mededeeling worden gedaan aan dengeen, die de aangifte heeft verricht.

#### *Samenvatting.*

De organisatie, die bij het Besluit zuivering bedrijfsleven is ingesteld tot zuivering van het bedrijfsleven van collaborateurs, voldoet o.i. aan de voorwaarden, die voor grondig onderzoek en behandeling der delicten vervuld moeten zijn. De zuiveringsraden hebben alle vereischte bevoegdheden betreffende het onderzoek der door anderen of door hen zelf aanhangig gemaakte zaken. De beschuldigten

<sup>2)</sup> Zie „Economische Voorlichting” d.d. 21 September 1945. Jrg. 39, nNo. 15.

hebben ruime mogelijkheden tot verweer, waarmee ook hun rechtsgevoel bevredigd kan zijn. De rechtszekerheid is voorts gewaarborgd door de instelling van den centralen zuiveringsraad, die ook kan waken over de uniformiteit in de beoordeeling van de ernst der delicten en de aan te leggen strafmaat. Doch behalve in de instelling van dit orgaan als college van cassatie, liggen in haar verhouding tot de zuiveringsraden blijkens den opzet der organisatie nog andere waarborgen voor een juiste en doelmatige berechting der economische collaboratie. Moge de centrale zuiveringsraad van haar bevoegdheid ook dit gebruik weten te maken, dat de zuivering van het bedrijfsleven een snel verloop heeft.

De instelling van de zuiveringsorganen voor het bedrijfsleven beantwoordt aan het rechtsgevoel, dat echter alleen dan ten volle bevredigd is, indien er een zoodanige samenwerking tusschen de zuiveringsraden en Tribunalen, Fiscale Recherche en Raad voor het Rechtsherstel tot stand komt, dat:

1e. ontduiking van de zuiveringsmaatregelen wordt voorkomen;

2e. ook financieele sancties worden toegepast op veroordeelden en anderen, die in belangrijke mate van de collaboratie hebben mee geprofiteerd;

3e. de voorsprong, die ondernemingen door collaboratie op bedrijfsgenooten hebben verkregen, zooveel mogelijk ongedaan wordt gemaakt.

Drs. P. L. VAN DER VELDEN.

## LOONPOLITIEK VAN OVERHEIDSWEGE.

### 1. *Overheidsbemoeiing met de lonen vóór Mei 1940.*

Vóór 1940 was het loon te beschouwen als de resultante van de economische en sociale krachtsverhoudingen, zoals die zich in de vrije maatschappij voordeden. De Overheid beperkte zich er toe voorschriften te geven over de loonvormen zelf (art. 1637 p. e.v. B.W.); hoe hoog het loon in concreto zou moeten of mogen wezen en of de onderlinge loonverschillen tussen de verschillende arbeidersgroepen sociaal en economisch aanvaard konden worden, dat waren vragen, waarin zij in beginsel niet wenste te treden. Slechts tegenover haar eigen werknemers, had zij in dit opzicht een standpunt in te nemen. Zij gebruikte deze gelegenheid echter niet om een bepaalde ontwikkeling te stimuleren, doch sloot zich in het algemeen bij de in de vrije maatschappij gegroeide verhoudingen zo goed mogelijk aan. Hetzelfde deed zij, waar zij door middel van regievoorwaarden de lonen van de arbeiders, die in dienst van derden voor een openbaar lichaam werkzaam zijn, kon vaststellen. En zelfs waar zij genoodzaakt was om zich te bemoeien met de arbeidsvoorwaarden van die groepen arbeiders in het particuliere bedrijfsleven, aan welke bij de wet staking verboden is, kan men nauwelijks spreken van een ingrijpen van de Overheid in de vrije loonontwikkeling; zij beperkte zich er toe die ontwikkeling te volgen en ervoor te zorgen, dat de arbeidersgroepen in de ondernemingen van openbaar nut, waarover haar toezicht zich uitstreckte, niet tegen ongunstiger voorwaarden zouden moeten werken dan bij loonvorming op grond van de economische verhoudingen in de vrije volkshuishouding en van sociale machtsvorming waarschijnlijk het geval zou zijn geweest <sup>1)</sup>.

Ook de wettelijke bepalingen betreffende de collectieve arbeidsovereenkomst en haar algemeen verbindendverklaring betreffende de oplossing van arbeidsgeschillen en de verplichte arbitrage in landbouwloonconflicten maken geen inbreuk op de algemene regel. Zij zijn er tenslotte slechts op gericht de vrije loonvorming zoveel mogelijk te bevorderen en de resultaten daarvan op zo

ruim mogelijk gebied tot hun recht te doen komen; op de loonvorming zelf oefenen zij geen invloed uit. Integendeel, zij berusten blijkbaar op de overweging, dat het resultaat van de strijd van partijen over de hoogte van het loon als billijk door de gemeenschap dient te worden aanvaard <sup>2)</sup>.

### 2. *Algemene grond tot overheidsbemoeiing.*

Er zijn verschillende motieven aan te geven, waarom dit standpunt in de loop van de dertiger jaren verlaten is en in de naaste toekomst het openbaar gezag zijn lijdelijkheid met betrekking tot de loonvorming wel geheel zal moeten laten varen. De politieke formule, op grond waarvan de Overheid ook op dit gebied tot activiteit is overgegaan, is dezelfde als die, waarop haar ordenend ingrijpen in maatschappelijke verrichtingen en betrekkingen elders wordt gebaseerd: het oogenblik tot ingrijpen is gekomen, als daarin zodanige disproportionaliteiten zijn gegroeid of dreigen te ontstaan, dat het algemeen belang gevaar loopt, terwijl het vertrouwen ontbreekt, dat het evenwicht zich zonder ordening zal herstellen <sup>3)</sup>.

Wanneer loopt nu echter het algemeen belang gevaar door verschijnselen, die verband houden met de loonvorming en haar resultaten? Het antwoord op deze vraag is in laatste instantie afhankelijk van zedelijke waardeoordelen. Het wetenschappelijke inzicht in sociale en economische verschijnselen en hun betekenis voor mens en maatschappij kan dit zedelijk oordeel wel beïnvloeden, maar niet uiteindelijk bepalen. De opgave van redenen, waarom m.i. de Overheid in de komende jaren een actieve loonpolitiek zal moeten voeren, beschouw ik dan ook geenszins als algemeen geldend, al is er, naar ik hoop, op tal van punten waarschijnlijk weinig verschil van mening. Dit treedt meestal pas aan den dag, als men gaat discussieren over de juiste middelen om de oorzaken van algemeen onwenselijk bevonden verschijnselen weg te nemen. Dan blijkt pas goed, hoezeer ook practische politieke beslissingen afhankelijk zijn van levens- en wereldbeschouwing en van de cultuuridealen, die daarmee zijn verbonden <sup>4)</sup>.

### 3. *Motieven tot overheidsbemoeiing met de loonvorming.*

a. In de eerste plaats moeten hier de *buitengewoon lage lonen* worden genoemd. De aanwezigheid van een groep arbeiders temidden van een min of meer welvarende gemeenschap, wier arbeidsinkomen sterk in ongunstige zin afwijkt van het algemeen niveau, levert op den duur allerlei sociale gevaren op, groter naarmate het voor de leden van die groep moeilijker is zich collectief of individueel uit die uitzonderingspositie op te heffen. Dit is in hoge mate het geval in de huisindustrie, waarvoor dan ook in de Huisarbeitswet 1933 de mogelijkheid is geopend minimumlonen vast te stellen, indien de betaalde lonen of andere vergoedingen buitengewoon laag zijn en het niet mogelijk is daarin door middel van collectieve arbeidsovereenkomsten afdoende verbetering te brengen. Er zijn echter ook tal van andere takken van bedrijf, waarin de grensproductiviteit gering is of de verhouding van vraag- en aanbodfactoren, met betrekking tot de productiefactor arbeid, dermate ongunstig, dat de lonen niet voldoende zijn voor de duurzame bevrediging van elementaire levensbehoeften. Deze gevallen zijn vooral in de oorlogsjaren sterk op de voorgrond gekomen, toen in het kader van de oorlogseconomie bepalingen werden geschapen, op grond waarvan in de vrije loonvorming kon worden ingegrepen. Het gaat hier om art. 5 van Vo. 217/1940, waarin o.a. werd bepaald, dat de Secretaris-

<sup>1)</sup> Zie mijn artikel: „Van collectieve arbeidsovereenkomst tot loonregeling”, in „E.-S.B.” van 19 April 1944 (no. 1452); vgl. M. G. Levenbach in „Rechtsgeleerd Magazijn”, deel 56 (1937), blz. 9 e.v.

<sup>2)</sup> P. Kuin „Ordering als maatschappelijk verschijnsel”, (Haarlem 1938) blz. 47.

<sup>3)</sup> Vgl. M. S. Braun „Theorie der staatlichen Wirtschaftspolitik”, Wien 1929, blz. 55 e.v.

<sup>4)</sup> Zie, met betrekking tot de arbeidsvoorwaarden van het spoorwegpersoneel, A. J. C. Rüter, „De spoorwegstakingen van 1901” (Leiden 1935), blz. 544.

Generaal van het Departement van Sociale Zaken of een door hem aangewezen, aan hem ondergeschikte, instantie lonen bindend zou kunnen vaststellen, indien ter bescherming van de arbeiders een collectieve arbeidsovereenkomst noodzakelijk leek, doch niet tot stand was gekomen. In de loop van 1941 en 1942 zijn op deze grondslag de lonen in een groot aantal bedrijfstakken op een hoger niveau gebracht dan onder vrije vorming werd bereikt. Ten dele gaat het hier om bedrijven verwant aan de agrarische productie, ten dele om plattelands-industrieën met beperkte afzetmogelijkheden en lage arbeidsproductiviteit, en voorts om een aantal afzonderlijke takken van bedrijf, waarvan moeilijk een samenvattende qualificatie is te geven<sup>5)</sup>. In de na-oorlogse periode zullen het m.i. bovendien vooral de export-industrieën zijn, die in dit verband aandacht verdienen. Ook de bijzondere groep van het lager administratief personeel, dat in oorlogstijd ten dele<sup>6)</sup> reeds op een bepaald minimumniveau werd gebracht, zal over alle bedrijfstakken tezamen wel bekeken moeten worden, niet alleen met het oog op de verzekering van een minimum-levensstandaard, maar ook in verhouding tot de lonen der handarbeiders, die in het algemeen aan sterkere schommelingen onderhevig zijn en zich daardoor ook gemakkelijker aan de na-oorlogse toestanden aanpassen. Zie de recente beslissing van de Rijksbemiddelaars om het minimumloon ten plattelande op 60 cent per uur te brengen.

b. Met deze laatste opmerking is het tweede belangrijke motief tot overheidsbemoeiing met de loonvorming geraakt: *het bestaan van sociaal en economisch onaanvaardbare loonverschillen* tussen de groepen van arbeiders, onderscheiden naar geslacht, leeftijd, beroep, qualificatie, bedrijf en woonplaats of vestigingsplaats van de onderneming. Er zijn voor de loonverschillen ten dele goede gronden aan te geven. Voorzover zij berusten op verschillen in scholing en vakbekwaamheid vervullen zij een nuttige functie, omdat zij de arbeiders in de lagere loonklassen kunnen aansporen hun vakbekwaamheid te vergroten, zodat de ondernemers meer voor hun diensten zullen willen betalen. De regelmatige overgang van arbeiders uit de lagere naar de hogere loonklassen zou anderszids nivellerend op de loonverschillen kunnen werken. Een dergelijke werking kan ook plaats vinden bij de uitwisseling van arbeiders tussen verschillende bedrijfstakken, indien het dalen van de rentabiliteit van een bedrijf tot inkrimping van de productie leidt en de arbeider daardoor naar een voordeliger tak van voortbrenging overgaat<sup>7)</sup>. Deze selectieve en nivellerende werking, welke van de loonverschillen uitgaat, is echter maar van beperkte betekenis. Allerlei verschillen, die aanvankelijk wel deze werking hebben vertoond, zijn op den duur versterkt, tengevolge van de orgaanvorming in de vrije economische maatschappij. Er zijn ook de gevallen van niet-mededingende groepen, waarin vervanging van de ene soort arbeiders door een andere onmogelijk is, hetzij door de aard van het werk, hetzij door de geringe mobiliteit van de arbeiders e.d.<sup>8)</sup>. Historische factoren hebben in de bestaande toestand veelal de overhand boven invloeden van economisch-rationele aard. Economisch gezien is er dus al veel voor te zeggen, om te trachten door loonpolitiek van overheidswege een vervangingsmiddel te bieden voor de selectieve en nivellerende werking, die van een vrije loonvorming zou moeten uitgaan, doch daarbij ontbreekt of slechts gebrekkig functioneert.

Ook dan echter blijven er een aantal verschillen be-

staan, die sociaal een ongewenste uitwerking kunnen hebben. Zo ligt de leeftijd, waarop in ons land juist de hoger gequalificeerde arbeiders aan een zodanig loon plachten te komen, dat zij aan gezinsvorming zouden kunnen denken, in het algemeen boven de 24 jaar (in de metaalindustrie zelfs boven 26); een feit, dat uit eugenetisch standpunt niet onbedenklijk genoemd mag worden<sup>9)</sup>. Een ander voorbeeld zijn de grote verschillen, die er tussen de lonen in verschillende bedrijfstakken bestaan, hoewel de eisen, die aan de arbeiders worden gesteld, dezelfde zijn wat betreft vakbekwaamheid, lichamelijke en geestelijke inspanning, enz. Zo komt het zelfs voor, dat het c.a.o.-loon van een ongeschoolden arbeider soms hoger is dan dat van een geschoolden uit een ander bedrijf in dezelfde gemeente<sup>10)</sup>. Tot dezelfde groep van loonverschillen behoren die tussen de arbeidsintensieve en de kapitaalintensieve bedrijven en vooral die tussen de agrarische en de industriële arbeiders. Op de keper beschouwd zijn dit trouwens nog meer verschillen tussen de lonen der stedelijke en der plattelandbevolking, die veelal, met een beroep op het onderscheid in de kosten van levensonderhoud, worden verdedigd. In hoeverre dit gerechtvaardigd is, zal later nog ter sprake komen; het beroep zelf is een uiting van het besef, dat gelijkwaardig loon voor gelijkwaardige arbeid moet worden betaald. De historische of feitelijke machtspositie van een bepaalde groep arbeiders is niet voldoende om de geldigheid van dit principe te doorbreken. Waar het geschonden is of dreigt te worden, dient de Overheid hiertegen in te gaan.

c. Een derde belangrijke grond voor actieve loonpolitiek van overheidswege is gelegen in *de verbondenheid van de loonvorming met andere economische verschijnselen*. In een periode van goederenschaarste, zoals de oorlogstijd, dwingt de samenhang van lonen en prijzen tot beperking van de spontane loonsverhogingen, die het natuurlijk gevolg zijn van de verminderende goederenvoorraad en de daaruit voortvloeiende tendenzen tot prijsstijging. Maar ook onder meer normale omstandigheden zal in de toekomst prijscontrole en ook, zij het op beperkter schaal dan thans, prijsvorming van overheidswege moeten plaats vinden, omdat, naar vrijwel algemeen wordt erkend, het prijsmechanisme als kompas voor het besturen van het economisch apparaat ondeugdelijk is geworden en een nieuw ordenend beginsel, hetwelk in staat is daarvoor in de plaats te treden, nog niet kan worden geformuleerd<sup>11)</sup>. Het is duidelijk, dat de Overheid echter geen prijspolitiek kan voeren zonder ook de lonen in zijn gezichtskring te betrekken.

Voor wie overigens mocht menen, dat men met de overheidsbemoeiing in dit opzicht al gauw te ver zal gaan, moge nog worden gewezen op het verband tussen wijzigingen in het loonpeil en werkloosheid. De werkloosheid is zelfs wel een functie van het loon en van de winst genoemd. De geschiedenis van de jaren 1930 e.v. heeft voldoende aangetoond, dat een trage aanpassing van de nominale lonen belemmerend op het herstel van werkgelegenheid kan inwerken en dat het *i. h. a.*<sup>12)</sup> niet van belanghebbenden te verwachten is, dat zij eigener beweging die maatregelen nemen, die in het kader van de volkshuishouding in haar geheel noodzakelijk zijn om

<sup>5)</sup> Vgl. Ph. M. van der Heyden „De culturele betekenis van de psychotechniek”, Groningen 1940, blz. 296 e.v., 314, 345.

<sup>10)</sup> Bijv. grafische industrie en metaalnijverheid in Maastricht; metaalnijverheid en schoenindustrie in Tilburg. Bij de vaststelling van verschillende loonregelingen gedurende de bezetting zijn soortgelijke anomalieën in het leven geroepen; vgl. bijv. de loonregeling voor de witwasserij met die voor de metaalnijverheid in de kleinere gemeenten. De problemen van het minimum-loon hielden hier zo goed als elders de aandacht geheel vast; aan de loon-*ordering* is men i.h.a. niet toegekomen; vgl. A. W. Quint: „E.-S.B.” 1944, blz. 217 e.v.

<sup>11)</sup> Vgl. G. Brouwers in „Economische opstellen”, aangeboden aan Prof. Mr. F. de Vries, Haarlem 1944, blz. 463.

<sup>12)</sup> De poging van de samenwerkende organisaties in de grafische industrie om door vervroegde pensioenering de jeugdwerkloosheid te bestrijden, vormt een gunstige uitzondering.

<sup>5)</sup> Vgl. hierover F. E. J. van der Valk in „Economie”, October/November 1942, alsmede W. F. de Gaay Fortman in „E.-S.B.” van 20 Januari 1943.

<sup>6)</sup> Ni. in het bank- en effectenbedrijf, het levensverzekeringsbedrijf en de metaalindustrie.

<sup>7)</sup> Zie P. Kuin „Planmatige loonpolitiek” in „Socialisme en Democratie” 1939, blz. 772 e.v.

<sup>8)</sup> Een goed overzicht geeft M. G. Levenbach „Maatschappelijke verhoudingen”, Haarlem 1935, blz. 248 e.v.

de-lasten van een vermindering van het nationale arbeidsinkomen met behoud van een maximale werkgelegenheid zo gelijkmatig mogelijk te verdelen.

d. Tenslotte dient met een enkel woord gewezen te worden op de betekenis van *het vraagstuk der arbeidsverdeling* voor de loonpolitiek. In de vrije ruilverkeersmaatschappij komt de verdeling van arbeidskrachten over de verschillende takken van voortbrenging in beginsel tot stand door middel van de prijsvorming voor arbeid als productiefactor. Onder *b.* kwamen echter reeds verschillende verschijnselen ter sprake, waardoor een doorstroming van de arbeidskrachten wordt geremd. Naast economische, treden hier ook psychologische factoren op: traagheid in de omschakeling van den mens op gewijzigde omstandigheden; gebrek aan inzicht in de voorhanden mogelijkheden e. d. De arbeidsbemiddeling, aan sociaal-philantropische motieven ontsproten, heeft in de loop van haar ontwikkeling steeds meer aandacht aan de zaak besteed. Zij bevordert echter slechts de overzichtelijkheid van de arbeidsmarkt en daardoor de mobiliteit van de arbeid, maar zij heeft op de vraag- en aanbod-bepalende factoren der arbeidsmarkt geen invloed. Wijziging in deze factoren brengen betekent aan de vraagzijde: geleide productie, aan de aanbodzijde: geleide arbeidsdistributie. Het één zo min als het ander is denkbaar zonder bemoeiing met de lonen. Wil men dus inderdaad komen tot een verdeling van krachten in overeenstemming met de behoeften van de volkshuishouding, zoals die in een stelsel van planmatige ordening worden vastgesteld, dan moet het systeem van vrije loonvorming, gepaard aan arbeidsbemiddeling, vervangen worden door loonregeling gepaard aan planmatige arbeidsregularisatie<sup>13)</sup>. Alleen op deze wijze zal het mogelijk zijn om de uit sociaal oogpunt wenselijke loonstabiliteit te verbinden met de noodzaak van een bewegelijk arbeidsapparaat. Hoe onvruchtbaar loonconcurrentie als middel tot distributie van arbeidskracht werkt, is in de oorlogsjaren duidelijk gebleken; het zijn de kapitaalkrachtigste, niet de maatschappelijk belangrijkste ondernemers, die dan de overhand hebben en het loonevenwicht, alsmede de noodzakelijke arbeidsverdeling, volkomen kunnen doorbreken. De waarde van het systeem van ontslag- en aanstellingsvergunningen, dat als controle op de spontane verdeling van arbeidskracht bedoeld is, wordt dan ook sterk verminderd, als aan het argument van financiële positieverbetering, om verandering van betrekking toe te staan, meer dan incidentele betekenis wordt toegekend. Art. 6 lid 5 van het Buitengewoon Besluit Arbeidsverhoudingen E 52<sup>14)</sup> is in dit verband weinig doelmatig gebleken.

Deze opsomming van motieven tot actieve loonpolitiek van overheidswege maakt geenszins aanspraak op volledigheid. Ik meen hiermede echter de belangrijkste argumenten te hebben aangeduid. Naar aanleiding hiervan verdienen drie onderwerpen nadere bespreking: het vraagstuk van het minimum-loon, de beginselen van een harmonische loonopbouw en de samenhang van de loonpolitiek met andere terreinen van overheidsactiviteit. Daarover in het vervolg van dit opstel.

Mr. HERMAN H. MAAS.

<sup>13)</sup> Vgl. ook M. F. J. Cool in „E.-S.B.” van 4 Juli 1945.

<sup>14)</sup> Dit luidt: „De toestemming (tot het beëindigen ener dienstbetrekking) mag evenmin worden geweigerd, indien den Directeur blijkt, dat weigering van de toestemming aan een redelijke verbetering voor den werknemer in den weg zou staan”. In het Buitengewoon Besluit Arbeidsverhoudingen 1945 is deze bepaling niet meer opgenomen.

## EEN AANTEEKENING BIJ DE NOTA BETREFFENDE DEN TOESTAND VAN 's RIJKS FINANCIËN.

Bij Kon. Besluit van 20 October 1945 S. no. F 240 werd de bekende, in de Grondwet bedoelde „Comptabiliteitswet” (1927) gewijzigd. Onbewogen hingen dien dag de wolken aan den departementalen hemel. Onbewogen hoorden de bureaux aan, dat het „noodzakelijk” was, den beproefden „Kapitaaldienst” te vervangen door den „Buitengewonen dienst”. Veel nieuws scheen de nieuwe bepaling niet te brengen, omdat deze „Kapitaaldienst” juist destijds was opgenomen, om in de begrooting van inkomsten en van uitgaven tot uitdrukking te brengen, welke uitgaven door andere dan de gewone inkomsten des Rijks zouden worden bestreden.

Aan de uitdrukking „Kapitaaldienst” was niet een bepaald juridisch-technisch of financieel-economisch begrip verbonden. Omtrent den „Kapitaaldienst” waren geen algemeen bindende wettelijke regelen in de Comptabiliteitswet opgenomen. Het regeeringsbeleid bepaalde de onderscheiding tusschen den gewonen dienst (van inkomsten en van uitgaven) en den buitengewonen dienst (van inkomsten en van uitgaven), genaamd: kapitaaldienst. De wet omvatte dus allermint een regeling omtrent de ontvangsten, die als buitengewoon moeten worden beschouwd of een regeling omtrent de uitgaven, die als buitengewoon mogen worden aangemerkt. Niet de wet, maar het regeeringsbeleid bepaalde de onderscheiding.

Thans is, bij Kon. Besluit, de Kapitaaldienst verdwenen. De Buitengewone Begrooting is ingevoerd. Maar binnen het raam van deze Buitengewone Begrooting is onmiddellijk de uitgeworpen Kapitaaldienst herrezen!

Toen het Kon. Besluit van 20 October 1945 verscheen, kon men moeilijk raden waar wel de Kapitaaldienst zoude blijven. Immers, al wordt het woord geschrapt, „de” kapitaalsuitgaven en „de” kapitaalsinkomsten, die altijd toch ook moesten voorkomen in elken normalen staatsdienst, zouden zich ergens moeten vertoonen.

Inderdaad, op pag. 16 van de Milliarde Nota 1945 wordt onder den nieuwen Buitengewonen Dienst begrepen een aantal kapitaalsuitgaven en kapitaalsinkomsten, waaraan echter niets buitengewoons is. Het zijn zeer gewone kapitaalsuitgaven (zie vroeger onder Kapitaaldienst), wanneer wordt vermeld „kapitaal, verstreking en kredietverleening aan Staatsbedrijven, fondsen en instellingen”. Deze kapitaalsuitgaven beloopt voor de begrooting 2e halfjaar 1945 een bedrag van 42 millioen. Maar er zijn ook terugbetalingen onder hetzelfde hoofd te brengen. De „middelen” of wel: de kapitaalsinkomsten op dit onderdeel beloopt 12 millioen. Zóó is er meer.

De Regeering is overgegaan tot extra-aanschaffing van materielele uitrusting leger en vloot. Op de gewone begrotingen voor Oorlog en Marine zullen deze gewone uitgaven, gedekt door de gewone middelen, ook moeten voorkomen, maar het regeeringsbeleid bracht nu eenmaal mede deze extra-aanschaffing van defensie-materieel, tegelijk met andere posten als „kredietverleening” aan particuliere bedrijven (waarvan de kosten immers kunnen worden doorberekend, zóodat later hiertegenover kapitaalsinkomsten in de begrooting kunnen worden opgenomen) onder de „Kapitaalsuitgaven” rangschikket. Deze zijn ook aangeduid als „kapitaalsuitgaven”<sup>1)</sup>.

Een kapitaaldienst van uitgaven en van inkomsten zal binnen ons thans geldend begrootingstelsel altijd blijven bestaan. Wanneer een groot rijkswerk wordt ondernomen, zal bij den aanleg wellicht elk jaar een bijzondere bijdrage uit den gewonen dienst in uitgaaf worden verleden om de kosten van het geheele werk op den duur uit den gewonen dienst te dekken, de uitgave voor het werk zelf blijft toch

<sup>1)</sup> Op pag. 16 wordt alleen het woord „middelen” gebruikt, maar naast het woord „kapitaalsuitgaven” had ook „kapitaalsinkomsten” moeten worden gebruikt.

een kapitaalsuitgave. En aangezien hieraan niets buitengewoons is, is het wat vreemd een dergelijk beleid eventueel verantwoord te vinden in den nieuwen Buitengewonen Dienst.

De nieuwe Buitengewone Dienst heeft echter nog vele belangrijke mededeelingen te doen los van den ouden Kapitaaldienst. Vandaar de nieuwe naamduiding?

Evenals na de Napoleontische oorlogen, zijn er ook nu allerlei buitengewone uitgaven te doen. Daarom werkten de Grondwetten van 1814 en 1815 met begrippen, waaraan de onderscheiding verbonden was van vaste uitgaven enerzijds, dus „alle zoodanige zekere en bepaalde uitgaven, welke, uit den gewonen loop van zaken voortvloeiende, in het bijzonder tot den staat van vrede betrekking hebbende en alzoo op eenen duurzamen voet dienen vastgesteld te worden”. Daarnaast kwamen de buitengewone uitgaven of „die buitengewone en onzekere uitgaven, welke in zonderheid in tijden van oorlog, naar voorkomende omstandigheden moesten worden geregeld”. De buitengewone uitgaven werden afzonderlijk gebudgeteerd, maar later liepen zij in de gewone begrooting dood.

Zóó ook komt nu minister Lieftinck met een Buitengewonen Dienst, over de hoofdstukken verdeeld, maar naar inkomsten en uitgaven samen te vatten in algemeene omschrijvingen als: „oorlogvoering, steun bij den herbouw; op gang brengen bedrijven, noodhulp, voorzieningen in afwachting en ten behoeve van de wederinschakeling van arbeiders in het productieproces, overheidsbemoeiing met distributie en prijsregeling”. Totaal zonder kapitaalsuitgaven: 1.153 miljoen.

De redeneering is thans klaarlijk, dat deze uitgaven noch onder de inkomsten en uitgaven (gewone dienst), noch onder de inkomsten en uitgaven (kapitaaldienst) zijn te begrijpen.

Maar had dit tot de conclusie moeten voeren, dat naast den gewonen dienst slechts plaats was voor één alle rest omvattenden „Buitengewonen Dienst”?

Ik waag een amendement. De Minister late in stand de juiste indeeling van Gewone Dienst (uitgaven en inkomsten) en van Kapitaaldienst (uitgaven en inkomsten), zulks volkomen overeenkomstig de ongewijzigde Comptabiliteitswet (met intrekking van het K.B. van 20 Oct. 1945).

Maar dan daarnaast, zooals de Grondwet van 1814 beoogde, zijn er tijdelijke uitgaven, nu nog noodzakelijk als het ware in tijden van Oorlog en die uitgaven en inkomsten (oorlogvoering, steun bij den herbouw, noodhulp, wederinschakeling van arbeiders in het productieproces, enz., enz.) worden samengevat in een, in de Comptabiliteitswet 1927 niet voorziene extra-begrooting, van tijdelijken aard (als in 1814) genaamd Buitengewone Dienst, naast de algemeene begrooting.

\* \* \*

Tegen de hier voorgestelde indeeling in drieën

1. gewone dienst (uitgaven en inkomsten)
2. kapitaaldienst (uitgaven en inkomsten)
3. tijdelijke buitengewone dienst, niet in de Comptabiliteitswet voorzien, zoude de minister van Financiën wellicht dit bezwaar kunnen maken:

„In de Comptabiliteitswet wordt aan mij ten aanzien van de inrichting en het beheer van de begrooting van den Kapitaaldienst (inkomsten en uitgaven) een zeer sterke positie verleend tegenover de beheerders der overige begrootingshoofdstukken. En ik heb mij deze zeer sterke positie nu ook veroverd tegen aanzien van de buitengewone uitgaven en inkomsten, eenvoudig door in de wet het woord „Kapitaaldienst” te vervangen door „Buitengewonen Dienst. Dat voordeel laat ik mij niet ontnemen”.

Maar dit behoeft ook niet. Wanneer de regeling bij Kon. Besluit vervangen wordt door een regeling bij de wet, dan zoude in die wet kunnen worden bepaald, dat de bevoegdheden, welke den minister toekomen ten aanzien van de inrichting en het beheer van den kapitaaldienst,

ook van toepassing zijn bij de inrichting en het beheer van den nieuwen tijdelijken Buitengewonen Dienst. Deze is bestemd te verdwijnen.

Met het verdwijnen van dezen Buitengewonen Dienst, langzamerhand, blijven bestaan, naast elkaar: Gewone Dienst, en Kapitaaldienst. Mij dunkt dat deze twee diensten naast elkaar zullen blijven bestaan, ook al zoude de algemeene begrooting in de toekomst worden beheerscht door andere economische begrippen. Ook in het ontwerp van Gijn, speciaal gericht op de instandhouding van het „staatsvermogen” en op het, in de begrooting geregelde, beheer van dat vermogen (waardevermeerdering en waardevermindering der bezittingen kwamen in het plan van Gijn in de begrooting tot uiting; wijziging in de vorderingen en in de schulden van den Staat vond men in de begrooting terug) kwamen „Gewone Dienst” en „Kapitaaldienst” naast elkaar voor.

Nu ook deze minister een in den Buitengewonen Dienst toch verwerkten „Kapitaaldienst” heeft behouden, zoude men daaraan een lang leven durven voorspellen. Maar waarom dan die „Kapitaalsuitgaven” (van duurzamen aard) ondergebracht in of bijna weggewerkt in een tijdelijken „Buitengewonen Dienst”?

De noodzakelijkheid daarvan schijnt allerminst aanmerkelijk gemaakt.

C. W. DE VRIES.

## GELD- EN KAPITAALMARKT.

De prijzen op de geldmarkt vertoonden een lichte daling t.o.v. de in het vorige overzicht genoemde, zooals uit de volgende gegevens blijkt: driemaandsch papier  $1\frac{3}{8}$  tot  $1\frac{1}{2}$  pCt., viermaandsch promessen  $1\frac{1}{2}$  tot  $1\frac{5}{8}$  pCt., vijfmaandsch papier  $1\frac{5}{8}$  pCt., terwijl Julipapier tegen  $1\frac{11}{16}$  tot  $1\frac{3}{4}$  pCt. werd geadviseerd. Overigens waren de omzetten op den eersten dag, waarop de Agent vervallend schatkistpapier niet meer wenschte te verlengen, gering, en de algemeene tendens was aarzelend. Dat de prijzen niet meer daalden kan grootendeels worden toegeschreven aan het feit, dat per 1 Januari 1946 de girale rekeningen vrij zijn geworden met de daarmede verbonden waarschijnlijkheid van vrij groote opvragingen van tegoeden bij banken, zoodat deze laatste in het koopen van schatkistpapier een zekere reserve aan den dag legden met het oog op hun kaspositie.

Tusschen den weekstaat van De Nederlandsche Bank per 27 December jl. en den voorafgaanden ligt tengevolge van de Kerstdagen een periode van 10 dagen. De mutaties waren aan de actiefzijde van de balans van ondergeschikt belang. Aan de passiefzijde nam daarentegen de bankbiljettencirculatie met niet minder dan f 100 miljoen toe, een verschijnsel, dat nog wel eenigen tijd zal voortduren, nu de girale rekeningen per 1 Januari 1946 vrij zijn geworden. De vermindering der geblokkeerde saldi, welke de tegoeden der banken, spaarbanken, landbouwcredietbanken en effectenhandelaren bij de centrale bank weergeven, met f 64 miljoen, en de daling van de tegoeden van anderen (vnl. Rijks-, Provinciale en Gemeentecomptabelen en eenige andere rekeningen) met f 30 miljoen, zijn uit den aard der zaak het gevolg van de behoefte aan bankpapier van het publiek, daar de andere passiefposten maar zeer geringe wijzigingen vertoonden. Het creditsaldo van het Rijk, dat nu nog een kleine stijging vertoonde, zal ongetwijfeld den invloed ondervinden van het feit, dat de Agent thans vervallend schatkistpapier niet meer wenscht te verlengen.

## STATISTIEKEN.

DE NEDERLANDSCHE BANK.  
(Voornaamste posten in duizenden guldens)

Data	Munt, muntmateriaal en deviezen <sup>1)</sup>	Binnenl. wissels open marktpapier, beleeningen, voorschotten a/h Rijk en diverse rekeningen <sup>1)</sup>	Totaal activa	Totaal opeischn. schulden
31 Dec. '45	5.252.839	212.949	5.538.844	5.166.066
27 " '45	5.254.084	202.106	5.529.253	5.046.612
17 " '45	5.253.483	201.806	5.528.408	5.045.789
10 " '45	5.254.335	210.711	5.538.167	5.055.563
3 " '45	5.250.438	206.285	5.529.844	5.047.303
26 Nov. '45	5.248.240	191.483	5.512.615	5.030.316
19 " '45	5.234.643	211.895	5.519.432	5.037.161
12 " '45	5.233.086	196.465	5.502.773	5.020.660
6 Mei '40	1.173.319	248.256	1.474.306	1.424.016

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldi in R/C	Bankassig-natiën en diverse rekeningen	Saldo Rijk R/C (D/C)	Schatst-papier rechtstr. ondergebruht.
31 Dec. '45	1.712.915 <sup>2)</sup>	3.343.151	150.464	C2.492.978	—
27 " '45	1.646.894 <sup>2)</sup>	3.399.667	150.382	C2.527.104	—
17 " '45	1.555.164	3.490.554	150.385	C2.522.696	—
10 " '45	1.506.718	3.548.827	150.317	C2.625.906	—
3 " '45	1.459.861	3.587.433	150.245	C2.641.290	—
26 Nov. '45	1.450.557	3.579.734	150.054	C2.595.138	—
19 " '45	1.405.748	3.631.388	150.027	C2.565.344	—
12 " '45	1.375.206	3.645.426	149.897	C2.592.020	—
6 Mei '40	1.158.613	255.174	10.230	C. 22.962	—

<sup>1)</sup> De posten „Correspondenten in het buitenland” en „Buitenlandsche betaalmiddelen (excl. pasmunt)”, voorheen begrepen in de „Diverse rekeningen”, zijn van 5 Juli 1943 af opgenomen onder de buitenlandse portefeuille, in onze staat samengevat als „deviezen”.

<sup>2)</sup> waarvan nieuwe uitgifte f 1.320.195.

<sup>3)</sup> „ „ „ „ f 1.386.226.

NATIONALE BANK VAN BELGIË.  
(Voornaamste posten in miljoenen francs)

Data	Totaal van den goudvoorraad <sup>1)</sup>	Buitenlandsche deviezen	Papier op België	Voorschotten op overheidsfondsen	Deel- en pasmunt	Vorderingen op den Staat
27 Dec. 1945	31.383	3.684	1.552	217	335	42.270
20 " 1945	31.382	3.448	1.290	293	330	41.666
13 " 1945	31.383	3.214	1.017	287	316	41.806
6 " 1945	31.673	3.863	738	168	286	42.021
29 Nov. 1945	31.166	4.816	757	338	288	44.686
22 " 1945	31.166	4.770	551	281	284	44.812
15 " 1945	31.166	5.180	280	225	260	47.922

Data	Overheidsfondsen	Totaal activa <sup>1)</sup>	Bankbiljetten in omloop	Rekening-courant saldi van de Schatkist	van anderen	Besluitwet van 6 Oct. '44 <sup>2)</sup>
27 Dec. 1945	653	145.049	70.376	4	3.440	55.589
20 " 1945	653	144.018	69.585	5	3.112	55.681
13 " 1945	653	143.629	68.768	2	3.366	55.863
6 " 1945	653	144.285	68.232	2	4.396	56.027
29 Nov. 1945	653	147.647	66.761	6	3.231	62.029
22 " 1945	653	147.457	66.413	3	3.170	62.246
15 " 1945	653	149.624	66.874	3	4.554	62.577

<sup>1)</sup> Waarvan 10.493 miljoen frcs. onbeschikbaar goudsald na herwaardeering van den goudvoorraad. (Besluitwet no. 5 van 1-5-1944).

<sup>2)</sup> Waaronder begrepen de post „Emissiebank te Brussel”, ten bedrage van 64.597 miljoen frcs.

<sup>3)</sup> Deze post omvat: oude biljetten en rekeningen-courant op de Bank, overgeboekt en over te boeken op tijdelijk onbeschikbare of geblokkeerde rekeningen en niet aangegeven oude biljetten.

## PUBLICATIES VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT.

*Pels, Dr. P. S.*, Een economisch-statistisch onderzoek naar de chemische industrie in Nederland. (f 3,65, ledenprijs f 2,75).

*Djojohadikoesoemo, R. M. Dr. Soemitro*, Het volkscredietwezen in de depressie. (f 5,50, ledenprijs f 4,10).

*Buning, Dr. J. R. A.*, De beleggingen der bijzondere spaarbanken in Nederland. (f 3,65, ledenprijs 2,75).

*Schut, M. J.*, Tinrestrictie en tinprijs. (f 1,55, ledenprijs f 1,10).

*Winsemius, Dr. A.*, Economische aspecten der internationale migratie. (f 2,10, ledenprijs f 1,50).

*Koopmans, Dr. T.*, Tanker freight rates and tankship building. (f 3,15 geb., f 2,10 ingen.; ledenprijs f 2,25 geb., f 1,50 ingen.).

*Wijk, J. van der*, Inkomens- en vermogensverdeling. (f 2,60, ledenprijs f 1,85).

*Soutendijk, Dr. L. R. W.*, Methoden tot het vaststellen van den omvang der besparingen. (f 2,60; ledenprijs f 1,85).

*Schalk, Dr. Ir. F. J. C. van der*, Een analyse van de arbeidsproductiviteit in Nederland. (f 2,60, ledenprijs f 1,85).

*Baars, Dr. Ir. A.*, Openbare werken en conjunctuurbeweging. (f 2,10, ledenprijs f 1,50).

Hebt U het prospectus van de reeks

„TOEGEPASTE PSYCHOLOGIE”

reeds aangevraagd?

H. A. M. ROELANTS — UITGEVER — SCHIEDAM

## Adreswijziging.

Met ingang van 13 December 1945 zijn het Nederlandsch Economisch Instituut en de Economisch-Statistische Berichten verplaatst van NIEUWE BINNENWEG 175a, Rotterdam (C.) naar

Pieter de Hoogstraat 5, R'dam (W.)

### Telefoonnummers:

Nederlandsch Economisch Instituut

Secretaris: 38040.

Researchafdeeling: 35000, toestel 32 en 27.

Administratie: 38340.

Economisch-Statistische Berichten

Redactie: 38040.

Administratie: 38340.



## SCHRIFTELIJKE CURSUS VOOR MODERNE BEDRIJFSADMINISTRATIE

Leidt op voor het examen moderne bedrijfsadministratie — Behandelt o.a. administratieve organisatie, de rekeningstelsels, voor- en nacalculatie, standaardkosten en budgetteering, loonstelsels en loonadministratie, bedrijfsstatistiek, verpasingen in verschillende bedrijven — Biedt uitstekend verzorgde lessen en beschrijvingen, uitvoerige en gedegen correctie van de uitgewerkte vraagstukken, alle gewenschte voorlichting op studiegebied — Beschikt over talrijke medewerkers uit de praktijk van het bedrijfsleven — Verzorgt de halve den hoofdcursus ook voorbereidende, aanvullende en repetitiecurssussen.

Prospectus op aanvraag

SECRETARIAAT BEURSgebouw  
KAMER 321 — ROTTERDAM

De Aanvullende Brandpolis

van

De „Assumij“ van 1896 N.O.  
's-Gravenhage



De **NEDERLANDSCHE**  
**HANDEL - MAATSCHAPPIJ**, N.V.  
(DEVIEZENBANK)

Credieten aan Handel, Industrie en Middenstand  
Inrichtingen aangaande het handel- en betalingsverkeer in  
binnen- en buitenland



N.V. KONINKLIJKE  
NEDERLANDSCHE  
ZOUTINDUSTRIE

Boekelo • Hengelo

ZOUTZIEDERIJ

Fabriek van:  
zoutzuur, (alle kwaliteiten)  
vloeibaar chloor  
chloorbleekloog  
natronloog, caustic soda.

Koninklijke  
Nederlandsche  
Boekdrukkerij  
H. A. M. Roelants  
Schiedam

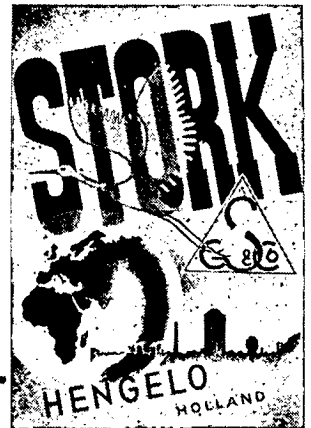
**gispen**

meubelen en gisolampen  
culemborg  
amsterdam  
rotterdam

„HOLLANDIA“

HOLLANDSCHE FABRIEK VAN MELK-  
PRODUCTEN EN VOEDINGSMIDDELEN, N.V.

HOOFDKANTOOR TE  
VLAARDINGEN



N.V. Louis Dobbemann  
Rotterdam

KOFFIE

THEE

rijnlandsche  
betonbouw maatschappij n.v.

spoorringel 64 - delft - telef. 1846

**VAN DIJK & Co.**

EENDRACHTSWEG 11 — ROTTERDAM

Makelaars en Commissionairs in Effecten  
Effecten - Coupons - Vermogensbeheer

Telefoon 20845 — 21889 — 40631  
Beurs Nis 6 — Telefoon 24178 — 24378

**Juist nu** bieden de Watson machines, behorende tot het  
Hollerith-systeem, U de mogelijkheid op efficiënte  
en snelle wijze dié administratieve voorlichting te geven, welke voor  
den wederopbouw van het Nederlandsche Bedrijfsleven noodzakelijk is.  
Onze afdeling Organisatie is paraat om U een alleszins deskundig  
advies omtrent de oplossing van Uw administratieve en organisatorische  
problemen voor te leggen.

Het is mogelijk, zij het in beperkte mate, op korten termijn weer  
Watson machines (Hollerith-systeem) te leveren.

„WATSON“ Bedrijfsmachine Maatschappij N.V.  
Frederikeplein 34, Amsterdam-C — Tel. nrs: 33406, 33658, 31856

N.V. LEVENSVZERKERING-MIJ.



**DE**  
**ARNHEM**

LEVENSVZERKERING

BOVENBERGSTRAAT 7

ARNHEM

Huygen & Wessel c.v.

**VERWARMING**  
**VENTILATIE**  
**LUCHTBEHANDELING**

Amersfoort - Amsterdam  
Apeldoorn - Rotterdam - Leeuwarden